

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Редагує Комітет.

Річна передплата вносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів,
піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

IV рік. Ч. 4.

Відень, 21-го січня 1917.

Ч. 134

Просимо наших Читачів відновити передплату, щоб не здержувати висилки часописи.

Часописи не буде висилати ся безумовно нікому на кредит безплатно.

Киданне фраз про визволюванне і історичну місію.

У відповідь на ноту Вільсона держави порозуміння поставили між своїми воєнними цілями між иншим: запоруку тривкого режиму, опертого на пошануванню національності та прав усіх великих і малих народів, „визволенне Італійців, Славян, Румунів, Чехів і Словаків зпід чужого панування“ та „визволенне народів, що живуть під кривавою тиранією Туреччини, усуненне турецької держави з Європи тому, що вона безперечно чужа західній культурі“.

Для нас цікаві сї умови з двох оглядів. Передовсім між усякими народами, яких хочуть визволити держави порозуміння, нема й згадки про Українців; соромливо обнято їх терміном племена—Славяне. Держави почвiрного порозуміння хотіли-б завести тривкий режим, опертий на пошануванню національності й прав усіх великих і малих народів, — але тільки в краях, що належать до почвiрного союзу. В проповідуванню усяких ідей найбільше значить приклад і тільки таке голошення ідей, коли в парі з теорією йде діло, осягає свою ціль, — на се зовсім призабули держави порозуміння. Не говорячи вже про Ірландців, про всі підбиті народи Африки, Азії й Америки, що стогнуть під пануваннем упривилейованих Англіїців, Москалів і Французів, вистарчить указати на європейську Росію, де „од Молдавана аж до Фіна на всіх язиках все мовчить, бо благоденствує“. Невжеж є там хоч найпримітивнійше пошануванне прав якогось народу крім московського й польського? Держави порозуміння бачуть навіть маленькі народці „невизволені“ в почвiрнім союзі, а великого, більшого від усіх тих народів разом, що стогне під російським ярмом, не хочуть бачити. Що більше держави, де конституційні права найкраще розвинули ся, як Англія, або звідки йшли права людини по цілій Європі, як Франція, стали сьогодня трабантами одинокої європейської тиранії — російської. Призабуту на Українців у відповіді почвiрного порозуміння на ноту Вільсона й се призабутте свідоме; зоно свідчить про те, як Англія і Франція, понижуючи свій європейський поступ, ідуть на підшепти „безперечно чужої західній культурі держави“ — російської.

І се хитке, повне лицеміретва становище, яке зайняло в національній справі порозумінне, дає центральним державам повне право сказати у відповідь: „врачу, ісціли ся сам!“ Пошануй передовсім у себе „малі народи“, а тоді й говори про визволенне націй у інших державах. Але яка-б ні легка була ся відповідь осередніх держав, передовсім Німеччини й Австро-Угорщини, бо проти їх головно вимірена нота порозуміння, вона була-б все-ж-таки позбавлена моральної сили, якби їх політика супроти відбитих країв хочби в незначній мірі відступала від основного принципу національності — самоозначення нації. Особливо вказане додержанне сього принципу — з огляду на інтерес цілого союзу й на становище ворогів — саме на просторах, відбитих від Росії, яка так брутально нарушувала там сей принцип. Населенне сих відбитих земель мало всі основи сподівати ся, що усуненне з них російського панування принесе йому повну змогу всестороннього національного розвитку.

Тимчасом з цілого складного комплексу національностей сих земель діждали ся реалізації своїх аспірацій лише Поляки, яким осередні держави уже приобіцяли власну державу. Сей успіх польської справи пояснюєть ся, розумієть ся, передовсім ходом війни й залізною konieczністю для центральних держав поладнати сю справу як найбільш корисно для себе, для свого становища проти північного ворога. З сього боку інші національності, а серед них і наша, українська людність відбитих країв, не мають ні жалю, ні заздрости до Поляків і можуть лише витати їх з повстаннем їх держави, розумієть ся, з тим лише застереженням, що українські землі не ввійдуть в склад новоповстаючого польського королівства.

Не так одначе задивляють ся на се самі Поляки, які все ще марять про більше чи менше посуненне границі Польщі на непольський—литовсько-білоруський і український схід.

Підставу до сих зазіхань дає їм — коли вже поминути прилученне української Холмщини знову до Конгресівки—відкрите питання щодо будучих границь новоповстаючої

польської держави. Очевидно в тих умовах, в яких тепер знаходиться Польща, Поляки можуть рахувати на розширення своєї держави лише на Сході. В останнім часі з польської сторони знову з натиском піднесено потребу саме такого поведіння будучої польської границі.

Дня 14 січня в полудне відбуло ся в залі королівського замку у Варшаві святочне відкриття польської державної ради в присутності заступників австро-угорської й німецької військової управи зайнятих областей, приділених їм цивільних комісаріятів і численних запрошених гостей. Генеральні губернатори: Німеччини—Безелер і Австро-Угорщини—Кук повитали членів польської державної ради та зазначили, що коли польська держава не має бути дарунком долі, першим способом забезпечити собі здобуту волю є власне польське військо, що мусить бути готове бороти ся і пролити кров за польську державу. Подякувавши за привіт, заявив на се член державної ради Вацлав Немойовский, вибраний опісля коронним маршалком, що державна рада завізе польську націю підперти її в її змаганнях утворити армію та зорганізувати польську державу. „Ми — закінчив бесідник — свідомі нашої історичної місії, яка домагаєть ся розширення наших меж на області, визволені зпід російського панування, а ґравітуючі до Польщі“.

І хоч бесідник не назвав по імені сих областей, то кожний і без коментарів польських часописей зрозуміє, які саме області мав Немойовский на думці. Не будемо полемізувати з ним на тему, чи сї області ґравітують до Польщі, чи навідворот — як доказують становище й голоси значної часті польської преси й громадянства (і не лише так зв. вшєхпольської їх частини) — Польща до Росії, а перейдемо до того minimum-у, на яким готові спинити ся найбільш умірковані під сим оглядом польські політики, що ставляють справу „тверезо“ й „реально“. Подивімо ся, в якій мірі зачіпають ся тут українські інтереси.

Ще перед появою знаних актів з 5 падолиста 1916 р., принїє третій том „Kroniki Polsk-oї“ статю „За польсько-російську границю“. Підчеркнено тут, що межі будучої польської держави рїшатимуть у великій мірі не тільки про її внутрішню тривкість, але й про напрям її будучої заграничної політики. З сєї причини вихідною точкою для Поляків мусять бути слова посла Дашиньського з 1 мая 1916 р. про достаточне розширення польського королівства на схід.

Основи сього „достаточного розширення“ означені у згаданій статі ось як: „Польська держава, утворена наслідком побід осередніх держав над Росією, отже її коштом, повинна бути охоронним валом, що обертав би в ніщо дальші апетити російської експанзії на захід. Під сим оглядом польська держава повинна-б простягати ся як найдальше на схід, отже обіймати усю добичу на Росії. Одначе з другого боку польська держава не повинна-б обіймати таких просторів краю, які чи то національно, чи то культурно, чи політично чули ся-б звязаними з Росією і які, ґравітуючи до Росії, творили-б терен у державнім організмі Польщі, що ослаблював би її назверх і немов усправедлилював би охоту відплати в Росії. Тому й природною польсько-російською границею була-б лінія, де стикають ся дві культури — католицько-польська й російсько-православна.“

А саме таку лінію бачить автор в області історичної Литви в теперішнім російсько-німецьким фронті. „У межах Польщі повинні-б найти ся безумовно католицькі землі історичної Литви, без найменшого сумніву неросійські, ґравітуючі до великого польського осередка, яким є Вільна (sic!), wraz з околицями, й меншого, що вже більше піддаєть ся російському напорови від сходу, — Мінська (sic).“

„Все, що ми тут говорили про католицьку Білорусь ураз з Вільною, — читаємо далі, — відносить ся так само до городненської губернії, в північно-західній часті етноґрафічно-польської (повіті сокульський, білостоцький, бельський), в північно-східній білоруської, в південній української. Немов врізуючи ся в нинішнє Королівство, польський кут Город-

ненщини творить продовженне чисто польської території Конґресівки й туди кидає свої промінї польська культура в дуже великій мірі, тим більше по масовій утечі (правдоподібно безповоротній) православного елементу, що ґравітує до Росії. А що торкаєть ся полудневої часті Городненщини, що творить ураз з південним відтинком Мінщини й північним Волинї територію, заселену українським племенем Полїшуків, то сїй цілий простір ґравітує більше до Білоруси ніж до українських земель, що лежать далі на полудне. Економічні огляди вьажуть його з білоруськими осередками, а повна недостача національної свідомости в темної маси Полїшуків робить з них територію, про прилученне якої мусять рїшати не національні, але економічно-стратегічні критерії. Тому від сих оглядів треба зробити залежним поведенне державної польсько-російської границі, тим більше, що національна фізіогномія сього шматка краю змінить ся без сумніву в залежності від нового укладу політичних умов його істнування. Осушенне поліських болот, зміцнений колонізаційний рух на слабо заселених просторах, покинутих великою частю православного населення, творенне нових охоронних постерунків від сходу — все те причинить ся до витворення відмінного від дотеперішнього характеру краю.“

„Прилученне не дуже значного, рідко розселеного, позбавленого окремих національних аспірацій українського населення Полїся не вплине на ослабленне польської держави так, якби вплинуло втіленне до неї великих українських просторів, що лежать далі на полудне та на схід. Тому-то польсько-російська границя на українській території не може посунути ся дальше, ніж вимагали-б сього вигляди забезпечення від сходу перед російською інвазією. Тому й границю тут на Волинї мусять подиктувати огляди стратегічної природи. Бо хоч українське населенне Волинї нічим не виявило досї жадних своїх українських змагань (? Р е д.), навпаки, зовсім недвозначно заманіфестувало свою політично-національну московськість (хїба тим, що не хоче й чути про польське пануванне над собою, Р е д.), все-таки включенне його в числі хочби тільки кількох мільонів до державного організму Польщі могло-б вплинути на його небажане ослабленне.“ Бо 5—6 мільонів українського населення могло-б стати ся предметом дуже успішної пропаґанди з боку Росії.

Прилученне Холмщини й становище української справи в нїй, як і загалом в цілій німецькій і австро-угорській займанщині, промовляло-б за тим, що ся мінімальна програма Поляків щодо границь на сході може мати деякі вигляди на здійсненне. Очевидно, колиб так стало ся, була-б се велика кривда для нас, Українців, і для наших сусідів, з якими ми так близько звязані спільною для нас усіх польсько-російською небезпекою — Білорусинів та Литовців. Сподїваємо ся одначе, що — не зважаючи на се — до сього не дійде, що здійсненне наших національних бажань ляже таки в основу політики осередніх держав.

Таке справедливе рїшенне справи було-б найкращою відповідю на лицемірні слова почвірного порозуміння.

Австрійсько-українські політики про положенне української справи.

Українська суспільність вступая в поріг Нового Року в иншім настрою, як в попередніх роках. Воєнна ситуація й остаюче з нею в звязи теперішнє положенне нашого народу, зокрема в Галичині, — небагато змінило ся. І нині на нашій землі леть ся кров, і нині вкрита вона руїнами й пожарищами, а 23 повітів східної Галичини знаходять ся в руках ворога. Під сим оглядом не змінило ся багато, та змінив ся душевний настрій суспільности. Серед кривавих боїв, серед тяжких страт світила їй перше надія на кращу будучину, нині правно-державні акти, проголошені 5 падо-

листа 1916, були неначе тяжким ударом обуха в голову. Скрізь гіркий завід, понура безнадійність і апатія. Мої виборці, селяне з Стрийщини, яка по геройськи перебула тяжкі бої на своїй території й гіркий час московської інвазії та й досі ще вкрита руїнами й попелищем, — пишуть мені короткими словами: „За все те, що ми дали й перенесли, маємо йти під Польщу!“ Не треба й казати, який настрої викликувати мусить такий гороскоп серед нашого народу. Відновленню Польського Королівства в етнографічних границях польської нації ніхто з нас не противний. Полякам не завидуємо ми їх державности, та коли рівночасно посягають вони по наші землі та готовлять ся, говорячи словами Студницького, „strawić“, себто проковтнути мільйони нашого народу, то в грудях сього народу мусить підіймати ся рішучий голосний протест, якого придавити не зможе ніяка сила. Не чужого ми бажаємо, а свого хочемо права! Се була все наша девіза, та сьому праву грозить велика небезпека й то саме у хвили, коли народ заплатив за нього так багато.

Не звісно ще, як подумане в відокремленні Галичини від Австрії й як буде воно переведене, — які задумує гарантії дати правительству розвитку народів (а не лиш одного народу) в новій правно-державній формації та як виглядати буде ся формація. Та народ інстинктивно прочуває щось недобре; він чує Польщу й се проймає його жахом, будить зневіру й апатію. В його уяві відживають давні панцизні часи з усіма їх трагічними епізодами, переказані предками живучим поколінням, а в пам'яті живучих поколінь пригадуєть ся ціла історія польського панування під Австрією вже за часів конституції, яку народ обіцяв собі пережити так, як пережив панщину. Всі виборчі насильства, секатури за уживання рідної мови, — кривди та здириства, безуспішні боротьби за перворядні горожанські права, за школи, за університет і в мирних часах упавші трупи, — все те відживає в пам'яті народу й він мусить тепер повторяти слова Шевченка:

— *За що скородили списами московські ребра,
Засівали та рудою поливали?
Що на ниві уродило?
Уродила рута, рута,
Волі нашої отрута...*

Та, правда, вона ще не вродила ся, одначе се не зменшує побоювань, не усуває безнадійности. В тексті актів з 4 падолиста 1916 р. не подибуємо ні слова про український народ, про його права та їх забезпечення і ся обставина особливо характеристична та спосібна зродити занепокоєння. Наша суспільність привикла до сього, що її в важних моментах звичайно забувають, бачить отже й тут продовження сеї системи.

Будучність війни непевна, тож і нині не можемо ще виректи ся надії на визволення стогнучої під московським обухом надніпрянської України й утворення з неї самостійного державного організму. Та незалежно від сього мусимо ми стояти при тім і наставати на се, щоб наше положення в австрійській Україні, що перед війною уважала ся українським Пемонтом, — по війні стало кращим, ніж було передтим, а ніяким способом не погіршило ся. Погіршенням таким — і то незвичайним — було-б відокремлення Галичини яко одноцілої провінції, здійснення польської резолю-

ції з р. 1868 і санкціонування автономії краю з усіма її конвенціями. Се був би удар, якого не зніс би свідомий нині й у всіх своїх веретвах політично зрілий народ, се була би страшна відплата за його традиційну вірність монархії, за посвяту без застереження, за безмежні жертви в часі війни.

Ми чуємо від трьох літ з уст керманців монархії приречення і запевнення, що — як буде, так буде, — а доля Українців під Австрією стане на кожний спосіб по війні кращою, ніж була передтим. Ми одержали многократні запевнення щодо будучої формації нашої національної області й то зовсім конкретно означеної, а відповідаючої довголітнім бажанням нашого народу, — ми чули їх з уст осіб дуже високих з покликанням на найвище місце. Ми можемо навести цілу літопись дотичних заяв і декларацій, які мусіли будити надії, що одушевляли наш народ і веліли йому віддати кров і життя за монархію, а нині всі ті надії мали-б бути заведені, а наш народ відорваний від сеї монархії, відохнений нею і кинений на поталу тим, що хотіли-б збити його погноєм своєї культури, розсісти ся та панувати на його багатих землях.

Ми стоїмо перед розв'язкою, в цілій світовій війні для нас найважнішою, питання, що станеть ся з нами. Се питання є ближшим або дальшим розв'язки, але вкінці тепер остаточно розв'язане бути мусить. Дуже можливе, що розв'язка та випадє для нас зовсім инакше, як ми сього надіяли ся, та наш народ мусить бути й на се приготований. Ніякий, найгірший навіть вислід не може стерти нас з землі, він може лише спинити, припізнити осягнення нашого ідеалу державної самостійности України. Завелика ми нація, забагато в нас задатків старої культури та випробованої віками животности, щоб і такі удари могли нас знищити. Проби дальшого насильства над нами з одного, чи другого боку, мусіли-б остаточно скінчити ся великими катастрофами для самих насильників, як сього вчить приклад історії давньої Польщі. Великі жертви сучасного покоління мусять вінчати ся вислідом кращої долі для грядучих поколінь. Можливе, що тепер ще не прийшов час на нас, але він мусить прийти. Можливе, що не доживемо сього ми, сучасні, та період життя одного покоління нічим є в порівнянні з історичною будучністю народу, а ся будучність, що забезпечує свободний, незалежний розвиток нації, прийти мусить, коли нація в найтяжших хвилях зуміє зберегти рівновагу духа та сконцентрувати всі сили. Се на нашу долю, оскільки вона залежна від стратегічних вислідів, може не вплинути, та при рішенню сеї долі внутрішньо-державними актами багато залежати буде від того, якими ми покажемо ся, з ким будуть мати діло рішачі сили, яку вартість будемо ми представляти, а з другого боку — видасть ся дуже імовірним, що боротьба о наше існування не скінчить ся з кінцем війни — тож підготовлення і концентрація наших сил вже нині повинна й сю дальшу будучність брати в рахубу.

Історична наша минувшина вчить нас, що головною причиною наших нещастя та нашого занепаду були наші внутрішні усобиці, роздори між нашими князями та гетьманами, взаємне накликування на себе ворогів та всякого роду бреховеччини. Ми любимо часто иншим дорікати, що вони з історії нічого не навчили ся, тож слід нам тепер тямити, щоб сього докору не можна

було тепер супроти нас звернути. Ніколи ще не була в нас так конечна карність і єдність, як нині. В тій рішачій хвилі мусимо стати передусім сильні єдністю, бо іншої сили годі нам нині поставити. Єдність і праця, велика праця кожного на кождім становищі, а передусім тих, що стоять на чолі народу, се мусить бути поклик нинішньої хвилі. Всяке розбивання наших сил, відпихання охочих і спосібних до праці рук, було-б нині тяжким непростимим злочином, за який жеде одвічальність перед народом і перед історією. Нині не час у нас на нову брюховеччину, бо инакше впаде на нас оправданий докір, що ми з нашої історії нічого не навчилися, і сповнять ся на нас слова Шілера:

Eine grosse Epoche hat das Jahrhundert geboren,

Aber der grosse Moment findet ein kleines Geschlecht

(Велику епоху зродило століття, але велика хвиля застала мале покоління).

Др. Євген Олесьницький.

Розвиток кризи в Росії й інтереси Українців.

Усунення Трепова й іменування на його місце князя Голіцина викликали не закордонні впливи, а події в самій Росії. До зміни голови кабінету міністрів могли безпосередньо причинити ся гострійші ніж звичайно виступи думської опозиції проти правительства та згадувані вже в нас постанови зїзду російської шляхти. На останніх засіданнях Державної Думи її більшість піднесла гострі протести проти того, що правительство переводить шляхом 87 параграфу не лише дрібні розпорядки, а й важні установи; завалює потім ними Думу, а до тогож призначає закорткі сесії й перериває їх у невідповіднім часі. Протестуючи проти такого ладу, Дума рішила засадничо відкидати урядові законопроекти, переведені раніше в життє шляхом 87 параграфу. Сильно обурилася Дума й заборона обговорювати на відкритім засіданню московські події, получені з розігнаннем зїзду міст і земств. Оскільки гострі були промови на сю тему, можна бачити з того, що навіть промови досить льояльного тепер Мілюкова голова Думи не дозволив опублікувати в пресі.

В боротьбі проти Думи правительство рішило оперти ся в більшій ніж раніше мірі на Державній Раді. А що й деякі члени Ради почали в останнім часі критикувати правительство, кричучи, „вітчина в небезнеді“, то, як доносять російські часописи з високих бюрократичних кругів, в новім році будуть увільнені деякі з призначених членів і замінені людьми, відомими з своєї діяльності в реакційнім напрямі.

Зїзд російської шляхти, як відомо, зажадав призначення голови міністрів, відповідального лише перед царем, який зрештою мав би користувати ся і довірем народу, — розумієть ся, народу, заступленого російською шляхтою.

Князь Голіцин, що походить з двірських кругів, а навіть є спорідненим з домом Романових, буде користувати ся без сумніву довірем і царя і шляхти; є більш ніж сумнівним, чи буде мати до нього довіре народ і Дума; але про се правительство, здаєть ся, тепер найменше дбає. Політику здобуття „народнього довіря“ порішено очевидно замінити політикою „сильної руки“.

Реакційний характер змін в російськім кабінеті міністрів підчеркує і та обставина, що разом з Треповим мусів уступити і міністер просвіти граф Ігнатієв, якого реакціонери уважали надто ліберальним і який, не зважаючи на се, всеж держав ся від зими 1914 р. на своїй посаді. Відроченне Думи свідчить також про те, що правительство рішило безоглядно виступити проти лібералів.

Що правительство „сильної руки“ не зміцнить Росії, а лише прискорить її політичний розклад, не підлягає жадному сумніву.

Для сучасного соціально-політичного стану Росії є дуже характеристичною заява трудовика Керенського при обговоренню законопроекту волостного земства, в якій між іншим говорить ся: „Бувають законопроекти, про які в якийсь момент буває дуже трудно говорити. Тяжко говорити біля ліжка вмираючого про звичайні життєві справи. Тяжко в той момент, коли невідомо, чи буде вмираючий жити, спокійно обговорювати справу будущего устрою його господарства. Після двох з половиною років війни, в момент, коли світова трагедія досягла свого найбільшого напруження, коли перед світом поставлене питання, чи продовжувати далі взаємне безмилосердне знищення, чи знайти якусь згоду між воюючими; коли поставлене питання про те, куди провадить нас правительство, яке тут назвали зрадницьким, в сей момент просять нас в імя побіди й організації держави прийняти законопроект, якого й до війни не могли-б прийняти широкі маси народу“.

В сій заяві Керенського цікаве для нас не його відношення до другорядного тепер питання про волостне земство, а признание російською демократією можливости мирних переговорів і неможливого стану внутрішніх відносин в державі царату.

Великого конкретного значіння таке відношення російської демократії до державних справ, розумієть ся, не має, бо вона є фактично виключеною від боротьби між правительством і реакціонерами з одного та лібералами з другого боку. А ся боротьба помітно прибирає все некультурнійші, щораз менше зорганізовані форми. Ніж і револьвер роблять ся засобами політичної боротьби в Росії.

Чорносотенці змєвили ся забити Мілюкова й вибрали для сього співробітника „Русск-ого Знамен-и“ Прохожого. А один з представників „сильної руки“ — князь Юсупов з новим прихильником лібералізму — Пуришкевичем застрілили „чудотворця“ Распутіна. Політичне убійство в руках чорносотенців є старою зброєю політичної боротьби; в руках російських аристократів і парламентаріїв є воно досить новою і для теперішнього моменту дуже характеристичною зброєю. Характеристично також, що воріт дому в момент убийства Распутіна берегли два англійські детективи та що убійники, імена яких називають відкрито російські часописи, лишають ся на вільній стоці. Говорять, що Распутін сильно впливав на царя в напрямі миру та що англійський амбасадор забезпечив убійникам Распутіна безкарність. Методу усунення „шкідливих“ осіб, уживану представниками англійського імперіалізму в широких розмірах в Індії, Єгипті і таких інших екзотичних краях, попробували Англіїці в часі війни і в Європі, досить нещасливо в Швеції (голосна справа організації убийства провідника Ірландців Роджера Кезмента), а тепер на відповіднім ґрунті з повним успіхом в Росії.

Оскільки при сучасних внутрішніх відносинах в Росії можливо продовжувати війну, полишаємо рішати самим російським націоналістам.

Українці можуть спокійно придивляти ся до останніх петербурзьких подій і зростаючого розкладу російського громадянського життя та дбати пильно про свої окремі національні справи. Безперечний тимчасовий зріст російської реакції погіршить на якийсь час положення Українців, коли його, розумієть ся, загалом можливо погіршити; уступленне міністра просвіти Ігнатієва, що „в засаді“ не мав нічого против української народньої школи, а навіть одної гімназії, також не є фактом користним для українства, але се ще раз показує Українцям, які хисткі не лише обіцянки „ліберальних“ російських достойників, а й саме їх політичне становище. Українці ще раз мусять прийти до переконання, що вони мусять вибороти собі незалежне становище, в яким вони не були-б залежні від політичних змін в Петербурзі. Українці повинні бути зорганізованою силою, яка могла-б в кождім часі так чи инакше використати для себе ту чи иншу політичну ситуацію в державі в загальнім напрямі, відокремлюючи ся можливо більше від політичного центра сеї держави.

Нове зміцнення російської реакції зробить тяжшою на якийсь час боротьбу Українців проти російського централізму, але вони повинні пам'ятати й тішити себе тим, що перемога реакції у внутрішнім життю Росії варті поразки її війська на полі бою. Реакціонери ведуть Росію до розбиття певніше ніж ліберали, а через поразки Росії йде шлях до волі України.

М. Троцький.

3 поезій полонених.

Я бачив...

Я бачив, під тином сиділо дитя
Голодне, залякане, голе,
Та в серцях людей не було спочуття
Прирїти те серденько кволе.

Я бачив, жєбрак при дорозі сидів,
При битій, широкій дорозі,
І голосом тихим о поміч просив,
Роняючи іркії сльози.

Я бачив вояка,—каліка вмирав,
Забутий, голодний вояка;
На ґрудах у ньому „георгій“ блищав —
Велика царева подяка.

Я бачив, вдовиця качала дитя
В колиці і ірко ридала,
Що милою мужа недоля взяла
І в землю від неї сховала.

Я бачив, як батько старенький сидів
І тихо балакав з собою:
Немає... забито... а я-же так любив
Синочка—сокола—душою.

Я бачив, на ліжку матуся стара
Самотна у злиднях вмирала...
Бо сина єдиного тяжка війна
Від неї навіки узяла.

Я бачив, як повна життя і любви
Сльзми умивалась дівчина...
Замкнув коханий, поиб на війні,
Зосталась сама... сиротина...

І все те я бачив у ріднім краю,
Що в світі Вкраїною зветь ся...
Комі-ж то мій народ на тісно мою
Свобідний, веселий озветь ся?!...

М. Чалий.

Згадка.

Задав я рідний край коханий,
Де я родив ся й виростав,
Де я довідався щастя крихту
Й доволі горя скоштував.

Задав свою я рідну неньку,
Старого батька і братів,
Свою сестрицю молоденьку —
Всіх тих, що серцем я любив.

Та ще любісінько задав я
Кохану дівчину свою
І славне, чесне товариство
Й ті „тайні“ зібрання в гаю.

В ночі ми, тямлю, раз зібрались
Не випити, не погулять:
В омшанику ¹⁾ ми заховались,
Щоб „Дядька Дмитра“ ²⁾ прочитать.

¹⁾ Омшаник — місце, куди на зиму улки з бжолами ховають.

²⁾ „Дядько Дмитро“ — революційна брошура видання Р. У. П. Вихід цієї брошури сильно видінув на поширення страйку хліборобів у Полтавщині й Харківщині в 1903 році.

Але нас хутко відшукали
(Мабуть доніс якийсь „барбос“ ¹⁾)
Й на другий день нас попрохали
До станового „на допрос“.

І „по указу“ всіх забрали,
У сірі свитки одяли,
Щоб „Дядька Дмитра“ не читали, —
У „дом Романов“ ²⁾ завдали.

Нескоро нас повідшукали
Назад до рідних своїх хат...
А інші там помандрували
Туди, де „нас Макар телят“ ³⁾.

Уміркований.

¹⁾ Так дражняють поліцейських і городових у Росії.
²⁾ „Дом Романов“ або „Романівська дача“ — се тюрма.
³⁾ На Сибір.

Огляд воєнних подій.

Минулий тиждень не зазначив ся ніякими важнішими воєнними подіями на бойових фронтах. І так на східнім російським фронті, де в попереднім тижні зачав ся був більший наступ Росіян в околиці Риш-Мітави, що увінчав ся був зпочатку навіть дрібними успіхами, стало зовсім тихо. Росіяне понехали свої дрібні наступи на різних місцях сього фронту, не повторяли також більше своїх операцій над рікою Аа в області дороги Рига—Мітава.

В дальшій продовженню сього фронту, себто в армії архикнязя Йосифа, горіла дальше завзята боротьба. Російсько-румунські війська пробували тут переходити в різних місцях до протинаступів, які одначе не мали ніде успіхів. З особливою силою наступали вони на здобуті недавно військами почвірного союзу позиції на північ від долини Сузіта, одначе й тут не змогли вдіяти нічого. Дальше на північ не було ніяких воєнних подій.

Також в області армії Макензена бої не вгавали, не зважаючи на великі вітри. Одначе в минулім тижні увінчали ся вони тільки здобуттям турецькими військами села Вадеї, яке одиноке на полудні від Серету до сього часу держали ще в своїм посіданню Росіяне. Останні звідомлення доносять, що Росіяне пробують і тут щастя в протинаступах. Від пори приступлення Румунії до війни східний фронт від Риги до Дунаю скоротив ся о 800 кілометрів, що представляє неабияку користь для осередніх держав. Тепер ведуть ся над Серетом найбільші бої за посідання Галацу, від якого війська почвірного союзу віддалені на 6 кілометрів. У звязку з воєнними подіями на сїм фронті зачала ся, як доносять шведські часописи, на розпорядок російської воєнної управи евакуація міст і сіл Молдавії. Як могли-б піти дальше воєнні операції на румунських побоєвищах, се вже зазначено в попередніх оглядах.

На заході не зазнало воєнне положення також ніяких змін. На північ від Сомми приходило там тільки до живої діяльності артилерії; стрічі патруль і вивідних відділів на численних точках сього фронту були без більшого значіння, хоч увінчали ся декуди для Німців дрібними успіхами.

Що торкаєть ся італійського фронту, там, правда, було доволі спокійно і в минулім тижні, зате всякі позначки вказували-б на велику офензиву Італійців передовсім в напрямі на Триест, з якою треба-б рахувати ся вже в найближшій будуччині. В останніх днях приходило до обосторонніх боїв артилерії на фронті Трентіно й до більшої діяльності австрійської артилерії на фронті Юлійських Альп против італійських ліній на схід від Гориції та на Кареті. На фронті Доломітів висадили Австрійці з успіхом в повітре велику ескелю між своїми й італійськими лініями.

Щодо армії ген. Саррая на Балкані — її діяльність попри дрібні граничні стрічі не зазначила ся і в минулім

тижні нічим помітним. З часописей виходило-б, що правительству держав порозуміння є в незгоді щодо сього, чи краще потрібно й чи добре лишити далі сю армію в Македонії. Однак з різних причин трудно повірити, щоб вони зрekli ся Солуня й уступили з Балкану. Якби так стало ся, держави порозуміння мали-б до розпорядимости яких 200.000 людей на котрім небудь своїм фронті, що очевидно могло-б дещо заважити на висліді воєнних операцій. З другого боку стали-б через се вільні й сили почвiрного союзу, які можна-б також ужити на відповіднім фронті.

На турецьких фронтах було в минулім тижні, як і в попередніх, — поминувши незначні бої і стрічі місцевого характеру, — зовсім спокійно.

I. H.

Росія та Греція.*

Сумний досвід морейського повстання, що подекуди здемакувало егоїстичний характер обіцяної царської помочи, викликав у сій країні зрозуміле недовіре до визвольних плянів Росії щодо грецького народу. Коли отже прийшло в 1788 р. до нової російсько-турецької війни, Морея не мала охоти задля царизму стягати на свою голову турецьку пімсту. Тому в ній не вибухло повстання. Росії вдало ся в часі сеї війни підняти лише Сульотів та здобути для своєї справи енергічного й хороброго грецького моряка Лямброза Канзоніса, що zorganizував при фінансовій помочи з боку Росії невелику грецьку флоту (російська балтійська флота з причини конфлікту зі Швецією не могла прийти до Греції, як під час попередньої війни), яку зрештою незабаром (у 1790 р.) до чиста знищили Турки, що фактично означало упадок і сеї спроби повстання Греків. А се тим більше, що Росія, котра на північній границі Туреччини мала очевидні успіхи, завдяки яким могла заключити з Портою вигідний для себе мир (в Ясах у 1792 р.), покинула знову своїх грецьких союзників на поталу ворогови.

Царську політику супроти Греції дуже вимовно характеризує т. зв. йонійський епізод. У 1798 р. Франція окупувала йонійські острови й частину Албанії, що однак дуже не подобало ся Росії, яка нерado бачила інших конкурентів біля турецької спадщини.

Наслідком сеї окупації вона зробила союз з Туреччиною проти Франції. Щоб здобути симпатії йонійсько-грецького населення для своєї протифранцузької кампанії, вище згадані союзники обіцяли йому політичну свободу: утворення з йонійських островів самостійної республіки на зразок дубровницької. Назверх ся кампанія мала бути релігійно-визвольного характеру, а саме освободити йонійських Греків „з ярма французького атеїзму“ (!),

Звертаємо увагу на сю традиційну визвольну манію царизму, який завжди та скрізь мусть когось визволювати з чийогось ярма. У сьому випадку з французького атеїзму, — трохи згодом, коли Англія стала рішучою антагоністкою Росії в турецькій справі, царизм спасав Греків від небезпеки „англійського егоїзму“, а на початку, як ми се вже бачили вище, його турбувало поневолення Греції Туреччиною і т. д. — Словом стара та вічно-молода й нова пісня царизму, який під час сеї війни „боронить“ Балкану перед небезпекою австро-німецького „варварства“... Однак вернемо ся до нашого йонійського епізоду. Коли після успішного переведення протифранцузької кампанії один з представників йонійських Греків Кость Іпсиланті поїхав до Стамбулу, щоб вимогти там від Порти здійснення обіцяної політичної самостійности для йонійських островів, Росія дипломатично й дуже хитро унеможливила се, не бажаючи зовсім утво-

рення у Греції якогось національно-політичного осередку, навкруги якого міг би згодом зєдинити ся, а далі й дійсно зовсім визволити ся грецький народ. Тому під натиском Росії Порта призначила Кость Іпсиланті молдавським господарем в Ясах. Так отже безуспішно для Греків скінчив ся йонійський епізод, як зрештою й обидві попередні вище згадані спроби повстання під егідою царської імперії.

* * *

Однак ані сї, ані навіть дальші сумні досвіди щодо вельми проблематичного характеру російської помочи не вилічили Греків з русофільського романтизму. Річ дуже цікава під психологічним оглядом. А се тим більше, що сказане відносить ся не лише до Греків, але здебільшого (ще до недавнього часу) майже до всіх балканських народів. Звідки та чому ся віра в поміч Росії, в щирість її „визвольних“ обіцянок, яку на кожному кроці заперечує очевидний егоїзм реальної політики царизму?! Стільки трагічних і сумних досвідів та зневіри, але не зважаючи на все те, дальше тривання русофільської гіпнози! Чи врешті ся війна — сумна доля Сербії та Румунії, що тяжко кають ся знову за осліплення, захоплення та поклонення молохови царизму, — не відкриє очей балканським народам, не визволить їх ніколи від царофільської „визвольної“ манії?

У Греків, правда, були крім русофільства ще й інші „фільства“. Напр. франко- або англофільство. Однак аж до середини минулого століття переважало й політично найміродатнійшим було завжди перше.

Природно, що вище наведений йонійський епізод не вплинув на отверезіння їх з русофільського захоплення. Коли в 1806 р. поміж Росією і Туреччиною почала ся нова війна, в Греції знову вибухло повстання на користь першої. Росія, розумієть ся, без перерви вела систематичну агітацію серед Греків, аби підбадьорувати їх захоплення та віру в свою поміч. На початку й сеї нової протитурецької війни російський адмірал Сінявін видав до грецького народу „визвольний“ маніфест.

Однак се не перешкоджувало Олександрови І тайно конферувати з Наполеоном в справі поділу Туреччини (або принаймні Балкану) поміж Росією та Францією. В сих плянах поділу турецької спадщини (сеї заповітної мрії російських царів), розумієть ся, не було навіть згадки про визволення або самостійність Греції. Плянувало ся, що Франція одержить: Албанію, Тесалію та побережжя солунського заливу, далі — Морею та Крим, а решта дістанеть ся Росії. Однак сї переговори розбили ся, а саме з причини російських претенсій до Царгороду. Наполеон, добре знаючи всевітнє значіння турецької столиці, не хотів навіть чути про се, щоб вона дістала ся в російське посідання. Росія-ж не хотіла зрekli ся свого традиційного прямування до опанування сього державного осередку колишньої Візантії.

Але не зважаючи на се, дійшло згодом до компромісової угоди поміж Олександром І і Наполеоном, відповідно до якої Франція за посередниченне миру поміж Туреччиною та Росією мала дістати Котор і грецьку островну йонійську республіку (яка все-ж-таки повстала й проти волі Росії). Се віддання йонійської республіки Франції є знову цікавим знадбком до дійсної вартости царського „грекофільства“.

Отже Греків знову використала Росія. Їх повстання під русофільським прапором, як і попередні подібні спроби, скінчило ся фляком і новими репресіями з боку Туреччини, сим разом, що правда, подекуди слабшими ніж у 1770 р.

Знайомий нам вже Кость Іпсиланті марно старав ся при петербурзькім дворі, в царя та правительства здобути симпатії та реальні запоруки для справи грецького визволення. Зневірений і змучений систематичними неповодженнями визвольних спроб свого народу, він, умираючи (в Києві в 1816 р.), такий лишив заповіт своему синові Олександрови, (пізнішому нещасному провідникови грець-

*) Пор. ч. 133.

кого національного руху): „Ніколи не забувай, що Греки, щоб стати вільними, можуть тільки на себе покласти ся!“

Сі останні розпучливі слова батька Іпсиланті синові були очевидною пересторогою перед царською облудністю й опікуством. Ми побачимо низше, що син знехтував сю далекозарну пересторогу батька та знову справу визволення свого народу поставив на російську карту, що потім мусів викупити не лише трагедією власного життя, але й національною трагедією своєї батьківщини.

* * *

Міжтим грецький визвольний рух, чим далі, більше викристалізувався під національно-культурним оглядом, все виразнійше зазначуючи своє народне обличчя та поглиблюючи свою національну самосвідомість. Причинила ся до цього головню камінярська праця апостолів грецького новочасного відродження: Ріфаса (1798), основника грецьких тайних національно-визвольних організацій, т. зв. „гетерій“, і автора національно-революційних пісень, які закликували до боротьби за свободу, до визволення з чужого ярма, — й Адамантиса Кораїса (1833), творця новочасної грецької мови й письменства, а поруч з сям і модернізатора й европеїзатора новогрецького руху.

Зріст західно-європейського т. зв. „геленофільства“ в другім десятилітті минулого століття й особливо побіда Росії над Наполеоном сильно піднесли політичне напруження грецького національного визвольного руху. Ся остання подія причинила ся до страшного нового зросту русофільської орієнтації серед грецького загалу. Міродатним при сям був насамперед релігійний момент (спільна віра з Росією), потім антипатія до Франції з причини її явно-заборчих плянів щодо деяких грецьких країв (напр. окупація йонійських островів). Крім того на зріст русофільської орієнтації серед Греків подекуди мав вплив страх перед Англією, правительством якої провадило тоді дуже туркофільську політику, що прямувала до удержання турецького status quo, щоб унеможливити протитурецькі плани Росії.

Віденський конгрес з 1815 р. своїм негативним становищем до грецької справи був для Греків доказом повної байдужности до їх визвольних прямувань тодішньої офіційно-політичної Європи. Тим більше покладали вони свої надії на православну Росію, яка після побіди над Наполеоном мала стати ся першем диригентом в європейським концерті.

Вже перед віденським конгресом в Одесі основано (у 1814 р.) тайну політичну грецько-визвольну організацію (т. зв. „гетерію Філікерців“, яка відновлення самостійности свого народу й батьківщини уявляла собі конкретно в дуєї російської орієнтації. В сям часі Україна загалом стаєть ся осередком і захистом тайної підготовляючої роботи грецьких „гетеристів“.

На сей раз Греки уважали свої надії та віру в поміч з боку Росії тим більше умотивованими, що вони мали своїй земляків-симпатиків у Петербурзі в найблизшим оточенню царя Олександра I: а саме, гр. Каподістріяса, пізнішого грецького президента, та нам вже знайомого Ол. Іпсиланті. Були чутки про те, що під їх впливом, головню навкруги Каподістріяса, у петербурзьких сферах повстала навіть окрема досить сильна грекофільська партія.

Однак особисте становище Олександра I до грецької справи в сій підготовлюючій її стадії лишаєть ся дуже темним і мало вясненим. З переконання він був неначе грекофілом і симпатизував з „геленофільством“, але реально-політично, як се ми зараз побачимо, він рішучо засудив грецьку національну революцію з 1821 р.

Всі спроби з боку „гетеристів“ фактично вяснити становище царя та його правительства до грецької справи, щоб знати реальні межі майбутньої помочи з боку Росії на випадок повстання, скінчили ся фяском. Каподістріяса не осмілив ся навіть подати цареві їх пропамятної заяви, мотивуючи се тим, що Олександр I був проти нової війни

Росії з Туреччиною та проти загострення політичних відносин до Англії. Однак се зовсім не перешкоджувало Олександрови Іпсиланті, вибраному на провідника грецького національного руху, засліплено вірити в неминучу поміч царя й удержувати сю наївну віру серед „гетеристів“. Сумним досвідом здобута київська пересторога батька пішла в забуттє. Син газардно ставив рідну справу на згори непевну карту православного царя...

Тимчасом сей самий царь (після віденського конгресу) став ся зовсім иншим, ніж яким був на початку свого панування. Забули ся ліберально-радикальні захоплення молодечих років; аракчєєвсько-метерніхівське назадництво поклонило його дух. Олександр I став ся архижерцем реакційного „священнаго союзу“, сеї монархічної твердині староєвропейського державного ладу, завданнем якої було безоглядне винищення молодоевропейських революційно-визвольних прямувань.

Отже можна собі уявити, яке вражінне зробила на Олександра I звістка про вибух грецького повстання, котра застала його на люблянській конференції коронованих лицарів „старого ладу“ під проводом духового батька європейської реакції післянаполеонських часів Метерніха, яка саме мала зладити рецепту на здушення революційної пошести в Європі. Се вражінне мусіло бути тим більшим і провокуючим, що формально грецьке повстання робило ся, мовляв, під його царським протекторатом. Принаймні в маніфєсті Іпсиланті до грецького народу з приводу повстання зовсім недвозначно проголошувало ся, що „одна велика держава боронитиме нас і наших прав“ (IV, 4). Очевидно, що під сею великою державою мало ся на думці Росію. Таким робом Іпсиланті сподівав ся примусити царизм до переведення своїх вічних визвольних балачок і обіцянок щодо християнських балканських народів.

Однак злочасний провідник грецького повстання дуже помилив ся в сям своїм обрахунку. Олександр I не зловив ся на сю хитру штучку з „noblesse oblige“. Він, представник держави, яка своєю історичною місією уважала визволення поневолених народів з турецького ярма, прокляв і відцурав ся грецького народу за те, що він дійсно схотів визволити ся.

На приказ царя Іпсиланті негайно скинено з російської служби. Йому рішучо заборонено повертати до Росії. Російський посол у Царгороді — бар. Строганов в імени царя перепрошував султана й переконував його в тим, що Росія не має нічого спільного з грецьким повстанням, що вона противна втручаванню до турецьких внутрішніх справ, що царське правительство засадничо осуджує протидержавні революції. Офіційально Олександр I висловив ся за здушенням грецької визвольної спроби. Приватно в листі до Іпсиланті він старав ся трохи змякчити характер сього свого протигрецького виступу тим, що признавав право Греків до полєкшення їх долі, але рішучо відкидав революційний шлях національно-визвольної боротьби.

В сям його листі категорично заперечувало ся надію грецьких повстанців на яку небудь поміч з боку Росії. З сього приводу дослівно казало ся, що „було-б недостойно його (себто царя Н. В.) підкопувати основи турецької держави за посередництвом ганебної та злочинної діяльности якогось тайного товариства“ (IV, 19). Царь радив тому негайну ліквідацію повстання й на сей випадок обіцяв посередничєне переговорів з Портою легальним шляхом.

Словом, фактично Греків полишено їх власній долі. Перебіг повстання — завдяки невмілому прововоду О. Іпсиланті — чим далі, був все більше невдатним. Почала ся жорстока відплата з боку Туреччини: страшенні протигрецькі масакри й погроми. Дипломатичні відносини поміж Росією й Туреччиною ставали щораз більше напруженими, бо Порта не вірила у виправдуванне Росії в справі грецької революції, тим більше, що листуванне „гетеристів“ компромітувало царизм. Англія піддержувала сей протигрецький настрій у Царгороді. Порта дипломатично переходила в обійми „коварного Альбіону“. Грецьке повстання занепа-

дало. Доля Іспиланті — сина, невдячного провідника цього повстання, була сумнішою ніж його батька. Інтернований в Австрії, він на вигнанню вмер у Відні (1828 р.).

Противрецький турецький фанатизм лютував усе страшнійше; особливо-ж у Стамбулі, де на Великдень 1822 р. грецького патріарха Юрія IV в ризах прилюдно повішено на вхідних дверях грецького собору, а потім його трупа видано Жидам на прилюдний глум. Ця подія викликала загальне обурення скрізь по всій Європі, громадянська думка якої рішучо стояла по боці нещасної Греції. Масовий відгук знайшла вона й серед православного загалу Росії. В Петербурзі повстала грекофільська партія, яка почала впливати й на царя. Однак до вибуху російсько-турецької війни, яка єдино могла-б захистити й визволити Греків, все-ж-таки не прийшло, головно наслідком дипломатичних заходів Англії й Австрії.

Для характеристики царської „визвольної“ політики щодо балканських народів наведений саме епізод є вельми типовим. Можна-б навіть було назвати його клясичним зразком. Бо пригадаймо собі ролю царизму в розвитку грецького питання. Як ми бачили вище, Росія починає ним цікавитися з власної ініціативи в другій половині XVIII ст. Вона хитро та пляномірно старається розворушити припаних Греків проти Туреччини. Вона заманює їх у свої сіти фата-моргану давньої византійської держави. Кілька разів вона спровоковує серед них повстання, здебільшого покидаючи їх в критичній хвилі на поталу турецької піметі.

Царизм мовчки допускає підготовлюючи революційну працю грецьких „тетеристів“ на власній ґрунті (осередок в Одесі); у петербурзьких сферах „тетеристи“ мали своїх визначних симпатиків. Коли-ж зовсім природним шляхом прийшло до вибуху грецької революції, царизм зрадливо відцурався „ганебною та злочинною діяльністю якогось тайного товариства“ (яке від 1814 р. майже прилюдно існувало в Одесі), він облудно старається доказати турецькому правительству своє „alibi“ у сій справі; він, офіційний заступник від 1774 р. поневолених турецьких християн, покидає на поталу жорстокої відплати грецьких одновірців, які підняли ся на оборону своїх людських прав, бо вже більше не могли стерпіти турецького ярма! В сій факті виявила ся облудність „визвольної“ політики царизму, мовляв, у природнім зрості.

А поруч з сим виявило ся і його, так сказати, глитайське відношення до своїх жертв. Жадної з них він не покидав на все, доки мав надію згодом ще знову використувати. Він лише наразі та на якийсь час лишав їх на поталу ворогови, щоб зі свого боку не муіти їм фактично помагати. Але він негайно-ж гіпнотизував їх новою надією на можливу поміч у будучині. Царизм відцурав ся грецької революції, але рівночасно він, як про се була мова вище, полишив їм надію на можливість полагодження грецької справи нереволуційним шляхом і запевнював у своїх симпатіях до грецьких визвольних прямиувань.

І ми побачимо ще далі, що в 1821 р. Греки не в останній раз зневірили ся в царській помочи для своєї справи.

Н. В.

(Кінець буде).

Анкета в українській справі.

Давіс Тріч (Берлін).

Значінне України та Росія без своїх іногородців.

Російська небезпека лежить головно в тім, що ся держава з своїми приблизно 180 мільонами населення, з своїм щорічним приростом населення тепер $3\frac{1}{2}$ мільона людей і з своєю точкою тяжкості, зверненою проти заходу, натискає

й сягає своїми впливами поза свою європейську границю. Тому не може бути справжнього успіху проти Росії, доки не змінить ся сих відносин рішачим способом.

І дивно, що в звязку з сим більше думано про Польщу, надбалтійські провінції та в кождім разі Фінляндію ніж про Україну, а се тому, що великому світови була Україна перед війною майже загалом невідомою. Так далеко повірено російській думці про одноцільність населення Росії та про „малоруську галузку“ „руссаго“ племені.

Щойно в часі світової війни політична свідомість Європи дещо більше познайомила ся з існуванням українського народу з особливою, зовсім відмінною від московської окремішністю й можна сказати, що щораз більше поширюється погляд, по якому область України з своїми 40 мільонами мешканців (30 мільонів Українців і менше більше 10 мільонів меншостей різних національностей посеред області української більшости) творить найбільший об'єкт, який відіграє ролю у всесвітній війні.*

Треба тільки застановити ся: Колиб не вдало ся більше ніщо тільки визволити Польське Королівство зпід панування Росії, се торкало ся-б менше більше 12 мільонів населення, числа, яке знову згонив би приріст російського населення в менше ніж чотирьох літах. І надбалтійські провінції та Фінляндія зі своїми багато меншими цифрами населення не багато значили-б. Але колиб удало ся визволити Україну зпід Росії та зблизити її під економічним і політичним оглядом до центральних держав, сим робом не тільки російський колюс зменшив ся-б о солідне число 40 мільонів душ, але й щорічний приріст сих 40 мільонів замість Росії виходив би на користь бльокови центральних держав, через що одержано-б навіть чисельно деяке вирівнання між Росією і центральними державами.

Та до сього прйбуває ще важний момент. Відірвання Польщі й навіть ще кількох дальших областей з малим числом населення ледви чи потягнуло-б за собою відірвання України від Росії. А відірвання України повело-б уже само собою відірвання також інших російських іногородців на заході й полудні європейської Росії та щойно сим робом усунено-б дійсно й тривко російську небезпеку.

Правда, це й в сім разі Росія, обмежена в Європі в своїй істоті до Москалів, мала-б все ще разом багато понад 100 мільонів населення і через се найбільше число населення між усіма європейськими державами, але тут ріжниця в якості увільнила-б Європу від усяких журб за будучий напад Москалів.

Область України також тому є такої великої ваги, що тут має місце нерозмірно велика часта російської продукції. На саму Україну припадає з російської продукції вугля менше більше 70%, з продукції заліза й сталі кругло 60%, з російської надвишкової продукції збіжжя припадає майже ціла скількість на Україну, що дає 60% російського жнива пшениці, в російській цукровій продукції Україна бере участь 88%, а в тютюновій продукції 50%.

А коли приглянути ся карті Росії, в яку втягнена також густота населення, бачимо, що західний пояс земель — отже знов область іногородців — представляє ся найкориснійше також щодо густоти населення. Польща виказує цифру 98 (західна Польща навіть 130, отже навіть більше ніж середнє число Німеччини), широка область України має густоту населення 50, Білорусь 42, а надбалтійські провінції 31. Петербурзька й московська губернії числять, що правда, 54 й 97 на 1 км², але зрештою се тільки розмірно дуже мала область, далеко менша ніж Україна, що розпростираючи ся дещо на полудне від Москви й недалеко на схід, виказує більшу густоту населення ніж 40. Недалеко на північ і на схід від сеї корін-

*Число населення України рівняється населенню 16 самостійних держав Європи (розуміть ся, рахуючи від найменших, але все-таки разом з 7 королівствами). Цілий балканський півострів разом з Румунією має з своїм числом населення 24 мільони небагато більше ніж половину населення України, до якої ми мали-б дорахувати в разі її відірвання від Росії також Бессарабію й південний Крим як енклави (землі, заселені одним народом серед чужого оточення). Також щодо поверхні ся область майже подвійно така велика, як цілий Балкан.

Чужі народи 56% | З них Українці 22%

Москалі 44%

Продукція вугля

Продукція антрациту
На Україні 98%
а в решті Росії 2%

Продукція коксу
на Україні 99%
а в решті Росії 1%

Камінне вугле
На Україні 60%
а в решті Росії 40%

Продукція заліза

На Україні 60%
а в решті Росії 40%

Продукція пшениці.

На Україні 60%
а в решті Росії 40%

Продукція мангану на цілм світі

19 міль. пудів на Україні
 $\frac{1}{6}$ всесвітньої прод.
56 міль. пудів на Кавказі більше $\frac{1}{2}$ всесв. прод.
решта всесвітньої продукції.

Скількість збіжа для вивозу

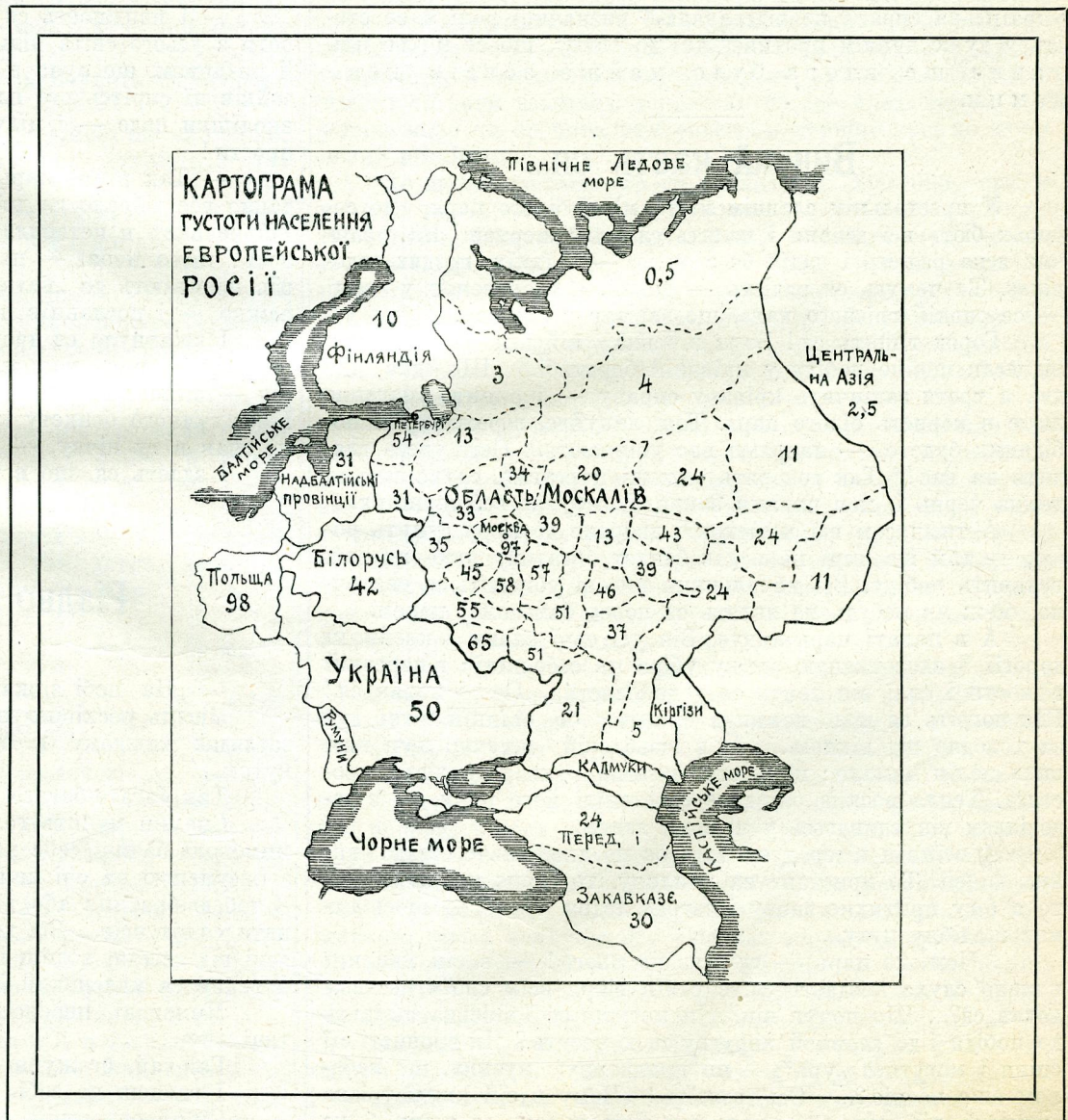
На Україні 27%
а в решті Росії 1%

Продукція цукру

На Україні 88%
а в решті Росії 12%

Продукція соли

На Україні 53%
а в решті Росії 47%

ної московської області спадає густота населення на яких 20, коли найбільша частина європейських областей Росії, які лишилися-б їй по відірванню вище згаданих чужих областей, майже безлюдна, а азійська Росія числить навіть тільки ледви 1·4 жителів на 1 km².

При с'їм не рахували ми кавказьких областей ні до європейської, ні до азійської Росії. Цікаво, що густота населення кавказьких областей стає щораз більша в напрямі на полудне — отже в напрямі турецької й перської області (Закавказзе сильніше заселене ніж Передкавказзе), коли область між московською головною збитою масою і кавказькими краями знов незвичайно слабо заселена: а саме вона має разом з калмуцькою і кірїзькою областю тільки густоту населення яких 10 на 1 km².

Ясно, що коли так маєть ся справа з густотою населення тої області європейської Росії, яка лишила ся-б по відірванню найголовніших чужих народів, не можна вже більше сподівати ся по с'їм краю грізної політичної і мілітарної сили розмаху. Відірванне чужих областей зредукувало-б саме сильніше заселені частини теперішньої Росії тільки на четвертину дотеперішнього виміру, з чого видно, що страта тих областей, як для Європи, так і для Росії означала-б без порівняння більше, ніж се можна бачити з самих циферних зіставлень.

На основі сього всього не можна знайти досить високої міри для значіння української справи. Україна творить дійсно найважливішу частину найбільшої з усіх проблем, які пустила в рух всесвітня війна, і як не випаде кінець війни, все-таки не можна собі подумати жадної будучої всесвітньої політики, в якій українська справа не відгравала-б визначної ролі й се стоїть у дуже дивним протинстві до факту, що се ціле питання ще вчора було майже зовсім невідомим.

Винний каєть ся...

У престольнім славнім місті, місті білого царя, по соборах бють всі дзвони і палають ся Богу жертви. На обличчях ясна радість і надія бє з очей, — в їхніх грудях задовілле. Та чомусь ся радість — дика... а вдоволенне у серці — се спокій грізного ката, що зарізав чоловіка...

Город тішить ся! Бо-ж війська, війська білого царя, віднесли щойно побіду у кривавій боротьбі. „Ще одна, ще дві, а третя закінчить криваву справу — і рішить змагання люте в користь білого царя. Тож ликуйте, горожане, ви побідники будете, — лаврами вас увінчають... Світ увесь глядить на вас!“ Так говорять „можні царства“, слуха пильно темна чернь і, мов чарами закрита, забуває всі терпіння.

А тимчасом всі міністри і дворяне до царя сунуть роєю, — там ще нині цар дає бенкет багатий, щоб як слід вславити побіду. Всі начальники високі убірають ся святочно, бо-ж як небудь не являть ся перед батьком і царем.

А в палаті царь ликує. Він усі свої знаки і клейноди дорогії й злоготканую одежу убіра на себе нині: в царській гідності і силі він явить ся у дворянства. Ось і вбрав ся! Ще погрить ся коло коминка біжить, бо осінній вітер дує за холодно під вікном... А в різьбленій штучно печі вже пала полін чимало; царь стає і зимні руки до пожеару простяга. Тепла розкіш оживляє скостенілі його руки, — з задовіллям він вдивляєсь у червоні язички...

А осінній вітер дує і герцює по дворі наче стадо диких коней. То пристане на хвилину, то завие мов шалений, то в бігу притихне знову і заграв ледви чутно — щось немов жалібну пугу...

...Чом же царь — глядїть на нього! — в сїй хвилині пильно слуха і, здаєть ся, в гомін вітру всім своїм єством подав ся?... Що почув він? Чи могутні свої війська, як ідуть до побіди і до слави й хоругву свою несуть? Чи врочисті сїї співи і могутнее „ура“, — чи придворную музику, що небаром вже наспіє?... Ось, глядїть! Чому в сїй хвилі грізно морщить він чоло, — вколо уст його вказав ся усміх болю

і терпіння!... Чом змінив ся на обличю, чом трясуть ся його руки, чом не може їх загрїти, хоч у полум'я кладе?: Його вид весь каменїє, з болю тиснуть ся уста, — у простір своєї залі застогнав немов німий. Чи знайшов у буйнім вітрі тайну людського буття, чи відкрилось йому явно все, чого він ще не знав? Так! Побачив царь наш тайни, — та такі лянчі-страшні, що у вузькосердних грудях він не може їх змістити! Бо не сили військ хоробрих, ні могутнього „ура“, ні музики голосної не почув він в сїй момент.

... Тихий стогін і зітхання тіл, конаючих в борні... Плюскіт крові з ран широких, що відкрила біла сталь... Плач сиріт за любим батьком, що за ним і слух пропав, — і риданне удовиці над могилою мужа... Зойк матерній — за синами — і болїсний плач сестриць. Біль душі старого батька і зітхання старика. Сльози милої дївчини, що за миллим затужила, тужний сум ялиць столїтніх, що заплакали над світом...

Всі ридання, плач і зойки до небес з вітрами йдуть і благають пімети, пімсти в Справедливості всесвіта... А у тім страшнім благанню чути переважкий проклін — на винownika все-горя, на неситого царя. У молитві тої пімети, у словах страшної просьби, у благанню покривджених — царь один на першім місці!... Ух, як страшні! В його серці біль пекучий вже зайнявсь і горить червоним пеклом і палить його сугави! На очах темніє світло, у ногах німе безсилле, — він, слїзьми умить заллявшись, ниць на землю припада. І риди і стогне важко мов ранений дикий звір, то заплаче знову з болю мов покарана дитина... Так ридає він без вплину... І вчуваєть ся йому, що за морем слїз пролитих в грудях полекшав тягар!

— І ввиджаєть ся цареві, начеб у його риданню сироти з усього світа пільгу велику знайшли... Бо за слїзьми й риданням, що луна в його душі, вже не чує людських зойків ні сирітського плачу... І до неба зносить руки і навколїшки паде — і цілує зимний камінь і блага: прости, прости!

— Так ридає царь, замкнувшись. А в палатах вже давно все зібрало ся дворянство на багатий царський пир. Всі чекають в нетерплячці і самі себе питають: що там сталося? пізна пора, — царь не зволив ще явить ся! І посланців посилають до „величества“ в кімнату, але він ридає важко — і посланців прогавя.

І зжахнуло ся дворянство! „Горе, горе, що буде?! Час бенкету — царь наш плаче... ах, він певно одурів!...“ „Одурів — зійшов з розума...“ — шепіт йшов із уст до уст... І без гучного бенкету всі дворяне розійшлись. — Й ніодин не спав в ту нічку, — рій понурих дум снував.

І здаєть ся, що в ту пору — менше плакало сиріт!...

У. С. С. Юра Шкрумеляк.

Різдво в Січовім Коші.

(Вражіння).

— „На небі зірка ясна засяла і ясным світлом сієє“... Місяць розкішно вплив зза хмар і так любо-любо заглядає кождому в очі, в кожде віконце, в кождий закуток...

Так багато-багато нагадує такий вечір...

Спомин мучить голову, думка летить у рідні сторони, мимоволі бачиш себе хлопчиком, закутаним в кожухок та з насуненою на очі шапкою, у великих батькових чоботах... З тобою братчик або товариш, в руках прутики, щоб обганяти ся від псів... Від хати до хати, попід маленькі віконця, ясні від світла, ходиш і пискливим голосочком звіщаєш, що народив ся маленький Дитина-Спаситель...

Мимоволі переносиш ся думкою в ті безжурні — дитячі літа...

Гай-гай, безжурні — щасливі літа!..

І глянеш собі. Знову новий спомин, свіжа думка... Сірий однострій, сіра—придимлена душа...

Якось недовіжливо твердиш, що се вже третє свято Різдва Спасителя стрічаєш в сїм мундурі... Перший в снігах Карпат, другий на степах Поділля... А все той мундур на тобі, все щось нове стрічає він, тільки нічого нового не приносить сам...

Буденщина, одноманітність...

Здасть ся, Кіш дремає, спить, завмер на сей вечір, щоб не мучити себе споминами...

Але глянеш попід вікна.

При столі, освіченим двома свічками, мати й гурток дрібних діточок, а побіч них відрізняють ся сильно сірі сільветки... Се січове брацтво заступає брата, сина, батька покинутим сиротам... Споживають вечерю, колядують, сумують і розраджують одні других разом, а голосні хлипання матери, сестер і діточок заглушує врочиста пісня:

У Вифлєвмі нині новина...

Лиш один місяць пливе повагом у хмарах і ніби усміхаєть ся весело та шепче:

— Хто поміряєть ся щастем зі мною сьогодні?

Хто? ...

Блестить ожеледею дорога, а по ній снують ся повільно люде...

Люде, чи тіни їх?.. — щось питає тебе.

Справді, люде, чи тіни?..

Похилені, закутані в різнобарвні одіння, з попідпуканими від плачу очима, з лінивими, сплячими рухами... А думки німі, заковязлі, закуті...

Між ними й сірі одіння. Се сини отих тіней, се їх найкращий квіт... На їх лицах, молоденьких — пожовклих лицах байдужність...

Життє навчило, якими бути, як заховувати ся супроти нього...

Як звичайно, прибрані в то саме одінне, як звичайно, йдуть з посудинами по харч, як звичайно, думають... Душевні чуття закаменіли почасти вже...

Не дивниця, не перший раз переживають подібні хвилі й не в таких обставинах... Їм байдуже все... При звичайлі ся вже...

Довкруги буденність, одноманітність...

І так проминають свята... Так тихо, понуро, сумно...

Лиш малі колядники своїми тоненькими голосочками пригадують, що не буденний воно день...

А ти стоїш, крутиш ся у тім оточенню, де снують ся тіни й за якими кожний крок, зрошений слезами, волічєть ся за ними слідом чорний смуток і жаль, а серця тріскають від болю й терпіння і питаєш ся — кричиш:

— Невжеж се свято веселости?...

Гине в атмосфері понурости й омертвіння твоє питання, не діждеш ся відповіді, не діждеш ся так довго, доки не зашумлять над твоєю головою крила ангела мира...

Кіш У. С. С. 10. I. 1917.

Андрій Бабюк.

Політичний огляд.

Нота союзу осередніх держав з закликом до устних мирових переговорів стрінула ся, як відомо, з відмовою відповідю почвірного порозуміння. Почвірне порозумінне розіслало ещільну ноту, в якій передовсім перечить, будім-то воно завинило війну, а спихає вину на осередні держави; так само перечить, будім-то дотеперішній хід военных подій приніс побіду почвірному союзови, покликуючи ся на се, що осередні держави не розбили дотепер ані одної з великих держав почвірного порозуміння, а хоча в Европі опанували значні простори земель почвірного порозуміння, зате Німеччина втратила майже всі свої колонії в Африці й Азії; дальше твердить, що мирового предложения почвірного союзу не можна брати поважно, бо є се тільки военний підступ, аби приспати увагу противника та заманити когось

з союзників до окремішнього мира. Яко доказ на се своє твердження наводить відповідь обставину, що нота почвірного союзу не подає своїх умов мира. Позитивно зазначає, що держави порозуміння можуть згодити ся тільки на такий мир, в яким почвірний союз „спокутував би“ те, що накоїв, „направив“ лихо, яке заподіяв, і дав „повну за поруку“, що в будучині не повторить того, що тепер зробив. Вкінці звертає увагу на трагічну долю Бельгії та домагаєть ся, щоб Німеччина не тільки повернула Бельгії її самостійність, але й дала повне відшкодування за все лихо, нанесене війною.

Як бачимо, відповідь почвірного порозуміння уложена в дуже загальнім тоні, крім бельгійської справи не згадуєть ся ані про одну конкретно, а те, що говорить ся про „покуту“, „направу“ й „за поруку“ також таке неозначене й широке, що можна вияснювати сі домагання і в напрямі до великої уступчивости і до зятятої завязности.

Не диво, що в політичнім світі оцінено відповідь почвірного порозуміння двояко й просто противно: одні, що відповідь рішучо відмовна та про які небудь дальші мирові кроки нема що й говорити; другі, що відповідь саме тому така загальна, щоб дати можливість до мирових переговорів і взаїмних торгів між воюючими.

Ще заки почвірне порозумінне розіслало свою ноту з відповідю на заклик осереднього союзу, президент республіки Сполучених Держав Північної Америки Вільсон звернув ся від себе з нотою до всіх воюючих держав з зазивом, аби подали йому до відома, на яких умовах готові би заключити мир. Вказуючи на те, які нещастя несе війна не тільки воюючим, але й неутральним державам, нота Вільсона усправедливлює тим свій крок, одначе підчеркує, що сей крок не стоїть в ніяким звязку з закликом осереднього союзу й не є мировим посередництвом, а змагає тільки до того, щоб дати воюючим державам нагоду предложити свої умови миру та зробити сим способом перший крок до покінчення війни.

До свого мирового кроку президента Вільсона прилучили ся зараз ось які неутральні європейські держави: Швайцарія, Швеція, Норвегія, Данія, а опісля ще й Греція. Кожда з тих держав оголосила свою ноту, в якій витав щиро почин Вільсона, вказує на шкоду, яку через довгий тривок війни поносять неутральні держави, й висловлює бажання, щоб воюючі приступили до мирових переговорів. Тільки Еспанія й Голяндія зостали ся осторонь від сеї акції неутральних держав.

Держави почвірного осереднього союзу відповіли на ноти президента Вільсона й інших неутральних держав подякою, висловом признання за благородні заходи до привернення мира й заявою, що готові зараз засісти до стола з представниками почвірного порозуміння, щоб вести устні переговори. Осередній союз дав осьтак виразний доказ, що свій заклик до мирових переговорів бере поважно й готов приступити до закінчення страшної війни, як тільки й почвірне порозумінне виявить добру волю.

Тому, що відповідь почвірного порозуміння на заклик союзу не була ясна й давала поле до всяких здогадів і комбінацій, — цілий світ вжидає з напруженою цікавістю, яку відповідь дасть порозумінне на ноту Вільсона?

Ся відповідь прийшла й — розвіяла всі надії на скорий мир. Між довгою низкою слів почвірне порозумінне висловлює поперед усього погляд, що теперішня хвиля не надаєть ся до мирових переговорів, бо порозумінне не могло-б досягнути такого мира, який відповідав би його военним цілям. — Що се значить? — У відповіді на мировий заклик осереднього союзу почвірне порозумінне перечить найрішучійше, ніби-то осередній союз є побідником у дотеперішній війні, значить, стоїть на тім, що війна не рішена й побідника нема! Здаєть ся, що таке воєнне положення надавало ся-б найліпше до мирових переговорів, бо мирові умови випали-б по середині і, ані нікого над міру не понижували-б і не кривдили-б, ані нікому не давали-б надмірних користей і нікого не вивищували-б. Такий мир був би найкращою

запорукою, що війна закінчить ся на довгі-довгі часи, бо ніхто не буде мати причини бажати пімети й відплати та готувати нову війну.

Але почвірне порозумінне такого мира не хоче, — воно не хоче дійти до мира на дорозі взаїмних торгів і взаїмних уступок, — воно бажає диктувати мир осередньому союзові! Щоб противники диктувати мир, — треба розбити й покорити його. Воно вибрало ся на війну з тим, аби почвірний союз повалити собі до ніг і, доки се не вдало ся, не хоче мирових переговорів.

В дальшій часті своєї відповіді почвірне порозумінне подає докладно свої умови: Німеччина має забрати ся з зайнятої Франції та Бельгії і повернути все до первісного стану. Росія має дістати назад усі землі, зайняті осередніми державами, та все знищене має бути відбудоване коштом держав осереднього союзу; Сербію, Черногору та Румунію має ся повернути до стану зперед війни та відшкодувати; Туреччину має ся викинути з Європи, значить, вона має втратити Царгород і Дарданелі; почвірне порозумінне має дістати назад провінції й області, які давнійше перед війною забрано йому в інших війнах або проти волі населеня; Італійців, Славян, Румунів, Чехів і Словаків має ся визволити зпід чужого панування; Європу має ся перебудувати й сотворити запоруку для тривкого правління на основі пошанування народности та прав малих і великих народів і забезпечення суші і моря від несправедливих нападів.

Висловлюючи сі умови зрозумілою мовою, держави порозуміння домагають ся ні менше ні більше тільки, щоб Німеччина відступила Ельзас і Льотрінген Франції, а Польщу — Польщі під зверхністю російського царя; щоб Австрію поділено й щоб вона перестала існувати; щоб Угорщина зрікла ся Семигороду в користь Румунії, Банату — в користь Сербії; щоб Туреччина віддала Царгород і Дарданелі — Росії. Отсе виходить ясно з „умов“ мира, поставлених почвірним порозумінням, неясно тільки, що мало-б стати ся з Чехією, з Словаками та „Славянами“, які належать до Австрії й мали-б бути „увільнені зпід чужого панування“. Чи Чехи та Словаки мали-б дістати самостійні держави, чи їх прилучено-б до Росії? Не знати також, хто криється під назвою „Славяне“? Чи почвірне порозумінне думає, що є якийсь окремий народ „Славяне“, чи під сею назвою розуміє ті австрійсько-славянські народи, яких окремо не згадує, — отже Словінці, Хорвати, Українці й Поляки? Та се не важне, — воно вказує тільки, що автори ноти не грішать знанням національних відносин. Важнійше те, що порозумінне ставляє такі далеко йдучі домагання, які були-б зрозумілі тільки тоді, якби війна дала була побіду порозумінню. Ясна річ, що ані Німеччина, ані Австро-Угорщина, ані Туреччина — таких умов не може прийняти, — держави порозуміння могли-б накинути їх, але до сього треба-б не тільки виграти війну, а просто розбити й розторопити осередній союз. Тимчасом почвірному порозумінню до першого, себто до побіди, дуже й дуже далеко, а вже про друге — здорова людина й подумати не в силі!

Що означають отже такі мирові умови порозуміння? Вони можуть мати двояке значінне: або порозумінне не хоче тепер цілком нічого говорити про мир і тому ставить такі домагання, щоб відстрашити всіх посередників від наміру посередничити, або порозумінне робить так, як кождий несолідний купець, — ставить дуже високу ціну на товар, щоб поперше викласти в купуючого думку, що товар дуже вартісний, і захопити його до купна, а як се не вдасть ся, мати з чого спускати. Такі купці спускають звичайно дуже багато й дуже скоро, як тільки купуючий не покаже великої охоти купувати.

Котрий момент грає тут ролю, — годі вгадувати. Недалека будучина виянить се, тим більше, що саме президент Вільсон зрозумів умови порозуміння, здасть ся, в тім другім значінні й задумує такі торгувати ся.

Дійсні купці, себто почвірний союз, зробили міну, що їм на купні не залежить. Усі чотири монархи почвірного союзу оголосили до своїх армій приказ, в яким стверджу-

ють, що почвірне порозумінне не хоче мирити ся, отже за дальший пролив крови відповідатиме тільки воно, а союз мусить тепер далі вести війну й поведе її так, аби присилувати порозумінне до мира. Присилувати до мира — значить осягнути такі воєнні успіхи, щоб порозумінне мусіло просити мира, а тоді союз подиктує умови... На сім наразі опинила ся справа мира. З одного боку маємо заповідь дальшої війни, з другого президент Вільсон роздумує над дальшими кроками в посередництві.

Дня 13 с. м. відбуло ся у Варшаві перше урочисте засідання провізоричної державної Ради Польщі. Рада складається з мужів, іменованих почасти Німеччиною, почасти Австро-Угорщиною. Вона провізорична, бо має радити тільки так довго, доки відносини не уложать ся сим способом, що можна буде розпорядити в Польщі вибори, й тоді на місці іменованих засядуть вибрані члени Ради.

На врочистім засіданню промовляли: генерал Безелер від Німеччини, генерал Кук від Австро-Угорщини, а від членів Ради Вацлав Немойовский. Обидва генерали підчеркували, що першою й найважнійшою цілю Ради є сотворення польської армії. Зате пан Немойовский сказав між иншим таке: „Ми — себто Поляки — свідомі нашої історичної місії, яка домагається розширення наших границь на увільнені від російського панування, а іравітуючі до Польщі області“. Ясно, що пан Немойовский мав на думці непольські області, а українські, білоруські й литовські!

Еспанське правительство виступило з протестом проти того, щоб німецькі підводні судна затоплювали уоружені торговельні кораблі, що довозять контрабанду (воєнні матеріяли) почвірному порозумінню. Протест покликається на всякі гарні й людські кличі: свободу моря, пошанування приватної власности, охорону людського життя і т. д. — А в дійсности? Президент міністрів в Еспанії гр. Романонес є власником копалень і достарчає Англії олова і т. п. та робить на сім знамениті інтереси! Другий дуже впливовий еспанський політик гр. Зубірія є власником корабля „Маркіз ді Ургіо“, що недавно віз до Англії котрабанду й затопив від німецької торпеди. Осє і поясненне, длячого Еспанія нагадала собі всякі гарні кличі й виступила з протестом! Але еспанське правительство — то ще не Еспанія. Населенне сього занепавшого краю дуже терпить від війни, бажає її найскоршого кінця і саме противить ся голосно й загально тому, щоб еспанські багаті доставляли контрабанду Англії, бо се уможливує дальше веденне руйнуючої війни. Та їх голос лунає в пустині, зате інтерес групки багатів родить ноти з протестом!

Щоб покарати Норвегію за се, що вона доставляє Німеччині риби й сїрки, Англія заборонила всякий вивіз вугля з Англії до Норвегії. Норвегія не має власного вугля й тому заборона грозить катастрофою. Усі норвезькі фабрики мусітимуть припинити працю, — повстануть сотки тисячів безробітних! Сотки тисячів бідного народу не будуть мати ні при чім страву зварити, ні кімнату огріти серед лютої зими! Ціле нещасте сеї заборони звальть ся своїм тягарем на найбільшійших, на широкі маси пролетаріату!

Осє так відбивається війна на неутральних і так Англія шанує „права дрібних народів“, передовсім маси працюючого люду.

Греція прийняла останній ультімат почвірного порозуміння! Ультімат жадав: 1. перепровадити всю грецьку ар-

мію з північної Греції на Пельопонез, 2. видати гармати й муніцію, 3. увільнити з вязниці всіх приклонників Веніцельоса, 4. піддати ся строгій контролі почвирного порозуміння в усіх важніших державних справах. В заміну за се порозумінне гарантує, що не допустить Веніцельоса ані до Атен, ані до грецького континенту, а полишить йому тільки ті острови, які держав у своїх руках у хвилині прийняття ультимату.

Слабенька Греція наново мусіла покорити ся перед насильством порозуміння. Піддаєть ся його приказам і тільки прохає усунення блокади.

Рівночасно грецький король звернув ся з письменною нотою до президента Вільсона, в якій дякує за мировий почин, жадуєть ся на всі тяжкі кривди, які порозумінне заподіяло Греції та відкликаєть ся до справедливости й міжнародного права...

Нещасні ті народи, що охорони перед насильством можуть шукати тільки в справедливости та постановках міжнародного права, не маючи сили оборонити самих себе.

Новий австрійський президент міністрів Клям Мартініц відбуває саме тепер наради з парламентаристами поодиноких націй і партій, щоб дізнати ся про їхні домагання та політичні цілі. Досі прийняв у себе представників німецького національного Союзу, чеського Союзу, а в суботу 13 с. м. була в нього президія галицько-української парламентарної репрезентації, а се посла Ю. Романчук, др. Лев Бачинський і др. Евген Петрушевич. Президія домогала ся скликання парламенту, противила ся вилученню Галичини, ждала поділу Галичини, українського університету у Львові та здійснення інших дрібніших, але не менше важних домагань українського народу в області національної політики та краюї господарки. Президент міністрів обіцяв узяти всі домагання під прихильну застанову. В. Т.

По російській Україні.

(Одеські збори державного товариства сільського господарства про положення на Україні. — Невірадна картина. — Сало й товч для Київа. — Директор кирсаївських цукроварень про зогнилу свеклу. — Розпорядок про відсілку порожніх залізничних вагонів. — Доставка припасів поживи для Житомира. — Дрова для Полтавщини. — Бердичівський міський гласний і цукрові картки. — Катеринославські млинали. — Румунські втікачі на Україні. — Втікачі на Волині. — Збірка зерна в Київщині. — Програма губерньського зїзду відділу союзу міст у Київі. — Микола Левинський про спілкові столові. — Закупка худоби для Київа в Чернігівщині. — Верблюди для Київа. — Книжки для Волині. — Підмоги залізничникам України. — Полтавське повітове земство своїм урядникам і службі. — Товариство для попірання народніх винаходів у Київі. — Полуднево-російське телеграфічне бюро. — Селянство про проект волостного земства. — Шкільні справи: Університет на Криму. — Народній університет в Одесі. — Жіночий медичний інститут в Ростові на Дону. — Про залізничний інститут у Катеринославі. — Положення студентів вищих шкіл. — Про гімназію в Овручі. — Курси позашкільної освіти в Київі).

Щойно тепер зачинають в цілій силі виступати наверх ті загальні умови війни, які досі робили своє у загишкку. Вони виступають і такі сумні, що напевно можна надіятися ще гіршого. Села опустіли. Майже всіх муштин у військовим віці покликано. Полишали ся тільки жінки, старці й діти. Відчуваєть ся сильну недостачу рук до праці. До того минулорічний неврожай, близькість фронту й нове нещасте: хмара румунських втікачів — налягає на край новим тягарем. Правительтво не е в силі нічого зробити через недостачу публичних органів. Громадські сили старають ся зарадити лихови, яке викликала війна, але також безуспішно, та одночасно дбають про піднесення на будуче.

Пише „Новое Время“ з 9. XII, 1916, що в Одесі відбули ся загальні збори державного товариства сільського господарства полудня Росії, себто: України. Сконстатовано, що воно дуже сумне. Військова власть, не церемонячи ся, забирає на свої потреби худобу й не дивить ся на те, що головна часть із неї повинна зостати ся пенарушена на розплід. По селах недостача ремісників і господарських спеціалістів. Отже з уваги на згаданий стан товариство рішило зорганізувати з представників усіх сільсько-господарських товариств депутацію, яка має поїхати в Петроград і просити там властей, аби вони бодай в дечім зарадили лиху. Ухвалено просити, щоб звільнено від

військових реквізицій розплодову худобу й щоб загалом видано нові постанови, які обмежували-б дотеперішні необмежені реквізиції. Тому, що недостачі ремісників годі відразу зарадити, депутація ухвалила просити, аби принаймні зорганізовано лютіччі відділи ремісників і спеціалістів. Вони мали-б обїздити села й повіти та помагати в усіх необхідних випадках.

Недостача дров, недостача нафти, недостача всіх предметів перших потреб. І то, як по містах, так і на глухій провінції. Та хоч сю недостачу відчувають міста, все-таки їм скорше прийде звідки небудь поміч ніж містечкам або селам. Ті останні здані зовсім на божу волю. І так головно нафта. Про нафтяну кризу якийсь безіменний дописувач „Кіевск-ої Мысли“ з 20. XI, 1916, написав цілу епопею. Виходить, що нафти забракло саме тоді, як її найбільше було треба, — в осени. З початку ще можна було її дістати то тут то там, звісно: по підвищеним цінам, але згодом нафти ставало щораз менше й накінець таки зовсім нестало. Наслідки? Міста перемінили ся увечері у темниці. По селах люде перейшли до старосвіцьких способів, до смолоскипів і скалок. В Полтаві в шпиталі увечері роблять все-напомачки. В Житомирі гімназисти не можуть вчити ся. Вони сходять ся в гімназію в одній залі й тут спільно працюють. В Кременчуці величезне замішання, бо наслідком недостачі нафти готова пристанути електрична стація. На ній тисячі робітників, які знову зостануть ся нагло без роботи. Від міської ради післано в Петроград телеграми з проханням помочи. Отся поміч! Саме у згаданій дописи описана ціла Одисея одного транспорту нафти до Полтави. Показуєть ся, що дві цистерни їхали з Ярославля в Полтаву близько півтора місяця. Дописувач обчислює, що на добу вони збрили дороги переїсно 23 верстви. Отже не диво, що Полтава далі мусить потонати у вечері в Єгипетській пітьмі. А разом з недостачею засобів освітлення вибухла криза в засобах палива. Недостало дров. Вкіпці ціни підскочили так, що біднязі й не докупити ся. Школи й інші публичні інституції в дуже скрутнім положенню. Пишуть, що подекуди учительки приносять з собою до клас „душегрійки“ і гриють ся при них, бо инакше позамерзали-б. По вязницях арештанти мерзнуть, простуджують ся і хорують. Всюди безрадість і апатія. Кожен дивить ся, чи не прийде яка поміч із „столиці“, але столиця не дивить ся на провінцію. Де їй тепер до сього?..

Не „благоденствує“ і Київ, хоч як всілякі організації та влади не зацятькують населення. А чому? Бо нема порядку, нема контролі. Ось пише „Кіевская Мысль“ з 19. XI, 1916, що начальник київської військової округи повідомлює „Кіян“ про постійну передачу кожного місяця дуже значної кількості сала й товщу київським повновласникам для доставки саме сих продуктів населенню. Та, розумієть ся, що ні сала ні товщу ніхто не бачить. І одно й друге припадає немов камінь у воді. Спекулянти скупувають і потім продають по підвищеним цінам. Аби тим маніпуляціям зробити раз на все кінець, военний начальник пропонує передавати на будуче сало та смалець у продажу тільки виключно кооперативам. Приватні торговці не сміють продавати.

Нема також добра і з мясом. Різники беруть ся на способи й часами навмисне замикають склепи та не продають. Через те ціни у відкритих склепах зараз підскакують, а потім ціни на мясо в цілім Київі. Нині вже мясо таке дороге, що убоге населення не в силі собі його купувати („Кіевская Мысль“, ч. 326 з 23. XI. 1916).

Чим е цукор на Україні, про се знає кожен, кому не чужі господарські відносини на ній. Україна була головним цукровим маґазином на цілу Росію. А тепер вже й цукру нема. Очевидно, не дивниця, коли дієть ся щось таке, як те, про що пише директор кирсаївських цукрових заводів. В телеграфічній скарзі до міністерства залізниць він доносить, що на всіляких стаціях полуднево-західних ліній лежить більше ніж 450.000 цукрової свекли, призначеної на фабрикацію. Свекла лежить вже місяцями, але доставити її до фабрики ніяк не можна. Тепер вона зогнила та в більшій части без ужитку, Всьому виною управа залізниць.

Те саме дієть ся з мясними транспортами для міст і для армії. Як пише „Кіевская Мысль“ з 21. XI. 1916, ч. 324, мі-

ністерство залізниць для прискорення відсилки порожніх вагонів, які накопичилися на полуднево-західних залізничних шляхах, видало розпорядок, що порожні спеціальні вагони на мясо, т. зв. холодники, як що вони йдуть з фронту або з міст назад на схід, мають мати першество перед всіма іншими. Управи залізничних станцій мають переглянути всі транспорти з повними вагонами й на кожному із них наліпити картку, що до того й до того часу найпізніше даний вагон має бути назад у Києві або в Черкасах. Сим робом міністерство хоче завести порядок на своїх шляхах.

Столиця Волині Житомир ще трохи й вже буде така, як інші міста. Ось пишуть часописи, що вже введено в Житомирі карткову систему на цукор. Правда, поки-що ще тільки неофіційно. Але з цукру мало потіхи, як нема всіх інших необхідних продуктів. Недавно було засідання, волинської земської управи й управитель відділу для припасів поживи заявив, що він з уваги на загальну недостачу замовив для населення волинської губернії вже тому три місяці 311 вагонів всіляких припасів за ціну 2 міль. рублів, але щож? Припасів нема й досі, бо залізниця не дає вагонів. Тимчасом населення невдоволене, ремствує на земство. Земство отже рішило само зробити „виправу“ по ті нещасні продукти. Вже замовило собі десять тяжких самоходів і ними привезе свої товари.

Вбога лісами Полтавщина тепер дуже бідує через недостачу дров. Се видко з останньої ухвали повітової земської управи. На закупно дров вона ухвалила 200.000 рубл. з власних фондів і ще рішила просити в правительства субсидії в квоті 200.000 руб. на ту саму ціль. Не знати тільки, чи зі згаданих заходів буде який успіх.

А тимчасом по міських громадах трапляють ся люди, які не дивлять ся, яке там воно джерело заробітку, — головна річ, аби тільки було... І так „Новое Время“ з 5. XII. 1916 пише, що в Бердичеві міський радний, якому віддали в руки цукрову справу, від якогось часу видає собі розпорядок, що, мовляв, кожен, хто дістає цукрові картки, має зложити на його руки від кожної картки по 1 рублю на якийсь фонд для сиріт по погибших жовнірах. Очевидно, що про жаден фонд ніхто не чував ані жадному не давав повновласти збирати складки на нього. І тому власти зробили слідство, на основі якого радний д. Микола Дорошевич опинив ся в... холодній. Чи се покарана ревність? питається ся іронічно „Н. В.“ І не дає відповіди.

Неясна також вістка приходить із Катеринослава. Там тепер заявили два власники млинів, брати-багачі Шіфмани, що працю в млинах вони застановлюють. Мабуть причиною є недостача зерна, але можливе, що і спекулятивні цілі. („К. М.“ з 23. XI. 1916).

Нове нещасте впало на Україну з румунськими втікачами. Хоч вістки в російській пресі з відомих причин скупі й неясні, все-ж-таки і з них можна собі легко уявити, що тепер діється на Україні.

Петроградський „День“ в ч. 322 з 22. XI. 1916, пише коротко: Тому, що Одеса, Кишинів і Бендери переповнені, рішено наперед направляти втікачів через Єлисаветград на схід, а через Київ — на північ. До Києва їздять ся щораз більше мешканців Букарешту. Вони оповідають, що часть з них лишилася ся в Ясах. Але зате вимовніша телеграма „Нового Времени“ (ч. 14630 з 9 XII. 1916), з Києва. В ній читаємо: Нагла теція втікачів, яка останніми часами було припинила ся, хлинула тепер наново. Всі перехрестні стації полуднево-західних залізниць переповнені Румунами—втікачами. Провізоричні бараки, приготовлені для хвиливого поміщення втікачів, переповнені до останнього місця. Переповнені також свобідні кімнати по стаціях. Більшість румунських втікачів — самі бідняги. Багатші з них, які втікали перше, вже заделегіть переїхали в ріжні міста полудневої Росії. Самі втікачі оповідають, що на виїзд вони зовсім не були приготовлені. Тому майже ніхто з них не забезпечив себе ні в поживу, ні в теплу одіж, ні в обуву. Подавляюча більшість втікачів не має просто з чого жити. Поки-що їм дає першу поміч відділ союзу російських земств і міст. Помагає також сама залізнична адміністрація.

А в другій телеграмі з Кишинева читаємо, що ізмаїльське бендерське, тираспільське й білецьке земство вже зачали відсилати втікачів далі на схід. Головно відсилають їх до губерній: полтавської, подільської й київської.

Так було ще в половині грудня м. р., як офензива осередніх держав щойно зачинала набирати розмаху. Але що мусять діяти ся тепер, як союзничі війська вже стоять майже на порозі бесарабської губернії?..

Коли вже мова про втікачів, інтересні дані є в ч. 326 „Кіевск-ої Мысли“ з 23. XI. 1916, про втікачів, які ще з минулого року осіли на території волинської губернії. Саме на днях відбули ся в Житомирі під проводом волинського губернатора збори всіх місцевих організацій, які займали ся несечнем помочи для втікачів. Виходить, що з втікачів користувало ся якою небудь державною чи громадською помічю тільки 15%. Решта жила з праці рук або просто з приватної милостині. Державна підмога виносить на одну людину на три місяці по 5 рубл. Лікарська поміч зовсім у руках земств. Загалом: поміч дуже мізерна, але більшість втікачів вже осіла на стало в губернії. Вже навіть побудувала ся. Меншість відплила далі на схід, а між нею головний контингент — Жиди.

Дивні почування ворущають ся у серці, як читати ділові оповістки в київських часописах про висліди такої акції, як сю, якої підняв ся недавно знаний Татянинський Комітет. „Ківш зерна“ — називається ся. По селах київської губернії мають ходити відпоручники сього Комітету та збирати на сироти по вояках, які полягли в сій війні „ківш зерна нового урожаю“. Зерно й гроші мають потім піти до спільного фонду, осідок якого в Києві. Минулого року вже був один такий збір. Зібрано: 36.500 пудів зерна й 48 тисяч рублів готівки.

Київські часописи оголошують програму губерньського зїзду союзу міст. Зїзд має відбутися 11 грудня. Програма дуже широка. Між иншим хоче в ній зїзд висловити ся про питання участі представників союзу в справі організації забезпечення населення засобами поживи, в справі організації помочи раненими інвалідам, взаїмних відносин між містами й земствами і т. д.

Знаний на всій Україні артільний батько Микола Левитський піддає у великій статі в ч. 321 „Кіевской Мысли“ з 18. XI. 1916 р. думку, щоб кооперативні міські організації приступили з огляду на надмірну дорожню засобів поживи до оснующання спілкових ресторанів-столових. Він докладно вичислює всі користи таких столових: матеріальні й інші й видко, що його зазив не прогомів безслідно, коли вже в ч. 313 сєї самої часописи Левитський дає дальші подрібні вяснення київським кооперативам. Київ збирається ся отже за ініціативою українського артільного батька оснующати спілкові столові.

Рівночасно є в московськїм „Утр-і Росії“ ч. 327 з 23. XI. 1916 вістка, що всім київським кредитових стоваришень подало на руки воєнних властей проект оснующання спільного товариства з капіталом пів мільона рублів у цілі закупна всіляких товарів і предметів першої необхідности. Проект вже затвердили власти. Зараз мають купувати американську обув, колоніяльні товари й мануфактуру.

Також є подрібні дати про ціни, які платять відпоручник київської міської громади для закупна худоби в ніжинськїм, коногопськїм, борзенськїм і остерськїм повітї. Ціни такі: пуд живого мяса з дрідної худоби 14½ руб., з грубої худоби 15½ руб. за пуд.

Кияне незабаром будуть мати власні... верблюди. Як доносять „Русское Слово“ ч. 268 з ч. 2. XII. 1916, міністер внутрішніх справ Протопопов дав київській городській управі дозвіл на закупно в районі таврійської губернії 300 верблюдів. Верблюдів мають вживати для розвозу дров.

Але зате не пощастило ся Волині з... Китаїцями. Про них старав ся член Державної Ради, Біляїв. Тимчасом, як пише „Утро Росії“ в ч. 329 з 25. XI. 1916, з китайським правительством, в якого робив заходи Біляїв, увійшов у зносини німецький дипломатичний заступник у Пекіні й намовив китайське правительство, щоб воно не посылало своїх людей на роботу. Китайське правительство послухало й видало заборону вербувати Китаїців для російських губерній близько фронту.

З різних боків чувати про заходи властей біля поліпшення матеріального положення своєї служби. Як пише „Кіевская Мысль“ в ч. 312 з 18. XI 1916, на полуднево-західних дорогах саме покінчено на днях роботи біля організації відділу для забезпечування залізничної служби в принаси поживи. Управителем відділу назначено інж. Дубровіна. Відділ мав дістати великі суми на закупню товарів. Зараз будуть розсилати на продалю такі продукти: крупи, муку, сало, оселедці, бараболю й ин. Крім сього відділ задумує незабаром відкрити ряд столових для роздачі по дешевих цінах обідів для залізничників і їх родин.

Знову з Полтави доносять, що тамошнє повітове земство у звязку з пануючою доріжнею рішило всім своїм урядникам і всій службі підвищити платню відповідно до поборів від 60 до 70%. Осібну підвишку дістають учителі в 60% своєї державної платні. Підвишка признана на 16 місяців („Кіевская Мысль“ ч. 321 з 18. XI, 1916).

Загалом видко тепер всюди задля недостачі мушци по урядах великі зміни. „Русское Слово“ ч. 271 з 7. XII. 1916 доносить з Київя, що на полуднево-західних дорогах роблять ся енергічні приготування для вироблення відповідних кадр урядників-жінок. Жінки мають займати зовсім відповідальні становища в роді: начальниць стаций, ревізорок, управительок відділами і т. п. В січні 1917 р. приготування повинні бути доведені до кінця.

До осібної категорії належить те, що знову доносить „Новое Время“ в ч. 14627 з 6. XII. 1917 з Київя. Воно передруковує вістку „Кіевск-ої Мысли“ про основанне при місцевім відділі винахідників відділу для народніх винаходів. Цілю сього відділу являеть ся розвиток народніх винаходів і поширанне винахідної думки загалом. Наперід відділ задумує уложити докладний квестіонар щодо тих всіх предметів, які можуть займати винахідника з народу. Потім хоче відділ звернути ся до міністерства просвіти з запискою, в якій вкаже йому на всілякі способи, якими можна-б піддержувати й розвивати винахідничий талант у народній школі та в дітей. Осібно звертаєть ся відділ з деякими запитами та вказівками до кооперативів инших організацій. „Новое Время“ передає те усе й від себе додає увагу, що на півночі про такі заходи й таку роботу нічого не чувати.

З приємністю можемо занотувати також інтересний факт про заходи коло організації осібною полуднево-російського телеграфічного бюро. Історія сього проекту відома. Росію обслуговує тільки одно загалне бюро з осідком у Петрограді. Ясна річ, що воно має централістичні тенденції та з природи річ нотує тільки те, що дієть ся біля його. Але політичні тенденції й бажання одно, а життє і дійсність друге! Ціла політична організація російської держави саме збудована так, що далека, убога й чужа північ використовує й живе з сонячного, багатого полудня. Або иншими словами: там Москва, тут Україна. Про сей бік справи доволі писало ся в науці й публіцистиці. Українські вчені все підносили неприродність сполуки Росії з Україною й казали, що скорше чи пізнійше той контраст загострить ся і не можна буде його спинити нічим. Бо його підійме й поставить не жадна видумка й химера, тільки необхідна konieczність і тверде життє. Тепер саме маємо зразок того, що з українського боку все підносило ся. Не підозрілі „сепаратисти“ й не політики й навіть мабуть не Українці приходять до переконання, що для оборони власних інтересів їм треба заснувати осібне телеграфічне бюро, яке має обслуговувати важні інтереси полудня без уваги або й проти загално-державного петроградського бюро. Часописи писали, що ініціатива до сього проекту вийшла з одеських капіталістичних кругів. Казали також, що біля господарського боку зорганізуєть ся ще й чисто політичний відділ і ми можемо здогадувати ся, що справа дійсно поставлена на міцних фінансових підвалинах. Телеграфічне бюро виглядає для очей лядка непотрібним, але дуже коштовним видатком, але не для очей капіталіста. Для нього — воно оруже в господарській конкуренції, спосіб найрентовнійшого збуту для своїх продуктів. Отже коли одеські власники великих складів, торговці збіжжєм і експортери приступають до організації бюро, напевно треба сказати, що до сього вони уважають себе спонуканими. Тепер ми читаємо в „Нов-ім Времени“ з 5. XII. 1916 близші

інформації про згадане бюро, які націоналістичний орган узяв з „Южного Краю“. Отже бюро має фінансувати один із великих одеських банків. Воно буде стояти під орудою „загалної ради полуднево-російських промислових і торговельних віздів“, а знову в них головну роль грає відомий капіталіст Соколовський. Соколовський є директором або членом надзираючої ради всіляких місцевих фінансових інституцій і всюди — його скрипка перша. „Нов. Время“ невдоволене з проекту. Йому не подобаєть ся те, що бюро має — по його власним словам — за цілю: „шляхом газетних інформацій телеграфічними звідомленнями широко обслуговувати й заступати інтереси полудня...“ Невдоволенне суворинського органу зрозуміле, одначе, на жаль, — сим разом мабуть зостанеть ся без наслідків.

Українське селянство устами крємінчуцького земського збору подало собі свідоцтво цілком небуденного політичного вироблення. На останнім засіданню ходило про відношенне будучої „селянської“ волостної й земської управи до нинішньої „панської“. Знана річ, що на основі передискутованого в минулій сесії Думи проекту селянської рівноправности між иншими і нинішній порядок селянських установ має дещо змінити ся. Без сумніву — се для селянства справа першорядної ваги. Бо-ж кожному ясно, що саме сї малі сільські й волостні власти, які зі селянством безушинно стикають ся і які, коли добрі, можуть бути помічю для них, коли злі, нещастем і проклоном, що саме вони, а не високі пани в канцелярській обстанові далеко в городі є тими репрезентантами власти, які найбільше обходять селянство. Принцип залежности власти від народу! Сей високо-демократичний ідеал, якого ще куди не зреалізувано і в деяких державах західної Європи, він, як кажемо, дав собою вислів у згаданій ухвалі крємінчуцьких гласних. Московське „Утро Росії“ доносить, що селяне різко протестують проти цілої системи надзору над будучими волостними земствами й кажуть: „Еге! оце ми будем, як ранше, під властю земського начальника, та губернатора та повітового земства. А ми не хочемо сього, щоб казна нашим чиновникам жалуванне платила. Наші чиновники, і ми самі будемо платити!..“

На території України тепер всього три університети: в Київі, в Харкові та в Одесі. А як додати ще евакуований варшавський університет до Ростова на Дону, то чотири. Очевидно, що на таку велику територію, як Україна, се число університетів рішучо за мале. Отже не диво, що зі всіх усюдів підіймають ся голоси за основуванням нових університетів і инших вищих шкіл. Тим паче, що в міністерстві просвіти під орудою гр. Ігнатієва віяв дещо инший дух як передтим, і що міністерство на загал доволі схильне до домагань суспільства.

Історія заходів біля відкриття нового університету на Криму вже давня. Одначе задля ріжних причин досі не було спромоги їх зреалізувати. Недостача енергії, недостача гроша, байдужність уряду тощо. Але тепер впало таврійське земство на щасливу думку підпомогти справі власними грошовими засобами. Земство, як доносить „Кіевская Мысль“ ч. 326 з 23. XI. 1916, ухвалило для університету, що має відкрити ся на Криму, підмогу в квоті 1 мільона рублів, а крім сього ще відступити під будову догідну площу на 200 десятин. „Новое Время“ пише в ч. 14624 з 3. XII. с. р., що сїо ухвало земства куратор (попечитель) одеської шкільної округи вже переслав до міністерства просвіти, а в додатку ще кілька багатих таврійських поміщиків згодило ся відступити задармо догідні участки землі під будівлю університету. Проект зустрічаєть ся зі щирою піддержкою з боку всього суспільства Криму й Таврії.

В Одесі відкрили народній університет. У виголошених промовах бесідники підносили, що народня просвіта се підстава сили суспільности. Аби йти разом з иншими цивілізованими народами світа треба просвіту поширити між найширшими народніми верствами. В цикль лекцій включено суспільні науки („Кіевск. Мысль“ ч. 324, 21. XI. 1916).

В Ростові на Дону відкрили, як доносить „Русское Слово“ ч. 270 з 6. XII. 1916, перший міський жіночий медичний інститут. На врочности були харківський куратор шкільної округи, градоначальник, професори й городські суспільні діячі. Прийшло коло 100 привітних денеш. Свято тягнуло ся цілий день аж до вечера.

Купуйте Памяткову Книжку Союзу визволення України —

500 стор. друку.

Календарь на 1917 р.

103 ілюстрацій.

Ціна **2·50 К.**, для австрійських вояків і полонених-земляків **2 К.** На пересилку долучати в обох разях **30 сот.**

Оправлений примірник о **1 кор. 20 сот.** дорожше. Замовляти в адміністрації нашої часописи.

Интересна вістка приходить також з Катеринослава. Тамошнє повітове земство робить енергічні заходи біля відкриття в місті залізничного інституту. На сю ціль земство вже навіть виасигнувало 50.000 руб. Значить, як земству удасть ся добити ся сього, природні брацтва Катеринославщини й численні фабрики можна буде піднести на вищий ступінь розвитку, зробити їх ще більше видатними („Утро Россіи“, ч. 326, з 22. XI. 1916).

Як відбиваєть ся війна на стані учнів вищих наукових заведень, видко найкраще з тих даних, які між иншим приносять про одеський університет цитоване вже московське „Утро Россіи“. В ч. 325 з 21. XII. 1916 читаємо: Після відходу часті студентів до армії в університеті зостало ся 3089 студентів, а в тім 1210 медиків. Так виходить: покликано до війська майже всіх студентів, бо число медиків непропорціонально високе. Їх майже половина всього стану студентів.

Важне питання рішила одна з останніх міністерських рад щодо студентів-Жидів, слухачів ветеринарїйного інституту в Новочеркаську. Сей інститут, як звісно, був перше у Варшаві і згадані Жиди-студенти се польські й варшавські Жиди, а не російські. Минулого року в часі відвороту російської армії уряд позабрав з Варшави всі вищі наукові заведення й порозміщував їх по різних містах Росії. Між иншим: поселив ся варшавський університет в Ростові на Дону, а ветеринарїйний інститут зараз біля, в Новочеркаську. Тимчасом заходить велика перешкода. Новочеркаськ лежить вже в області т. зв. межі осілости й тому, по правді, студентам-Жидам не повинно-б було бути дозволу жити в місті та вчити ся в інституті, а що знов сього не можна було зробити без великої шкоди для неповинних студентів, міністерська рада ухвалила, як доносить петроградський „День“ в ч. 325 з 25. XI. 1916, так: студенти зостають ся в Новочеркаську за цілий час своїх студій в інституті. Потім мають виїхати з міста й школі забороняєть ся більше приймати студентів-Жидів. Міністер просвіти гр. Ігнатієв переслав згадану ухвалу міністерської ради до відома управи інститута й місцевих властей, які знов мають зробити все инше.

„Кіевская Мысль“ ч. 321 з 18. XI. 1916 пише доволі широко про минулі безуспішні заходи овруцької міської ради біля оснвання в місті мужеської клясичної гімназії. Сі заходи щойно недавно зустріли ся прихильно в міністра гр. Ігнатієва. Він дав дозвіл на відкриттє, але додав, що задля недостачі матеріальних засобів казна не зможе платити грошей на удержанне гімназії. Громада, як хоче, хай платить з власних фондів. Громада згодила ся. На останнім засіданню вона ухвалила на згадану ціль 20.000 рублів і звернула ся до властей з зазивом, аби гімназію відкрити найпізніше з 1 січня 1917 р.

Як виходить із вісток в однім числі сеїж самої „Кіевск-ої Мысли“ ч. 327 з 24. XI. 1916, в курсах для позашкільної освіти в Києві, які відкрито при місцевім фреблівськїм інституті, головна пайка в учительськїм зборі припадає на відомих українських діячів і письменників. Читаємо імена: компоніста Кошиця, письменницї Русової, письменницї Старицької-Черняхівської і т. д. Ціль курєів: — обробітка питань позашкільної освіти. Учасниками можуть бути й муццини й жінки. Осібна плата за науку — 20 руб.

Др. П. Григоренко.

Junges Wiener Mädchen wünscht mit ukrainischem deutsch-sprechenden gutsituierten Fräulein Freundschaft zwecks Erlernung der ukrainischen Sprache. Lilly Skala, Wien XVII, Ortliebasse 34.

Виходить що дня рано. **Діло.** Видав: Вид.Спіл. „Діло“.

Редакція й Адміністрація: Львів, Ринок, ч. 10. —

Експедиція: вул. Руська, ч. 1.

Начальний редактор: др. Василь Панейко.

Передплата

	в Австро-Угорщині,	за границею.	у Львові
місячно	2·70 К		2·40 К
чвертьрічно	8.— ”		7.— ”
піврічно	16.— ”	22 К	14.— ”
цілорічно	32.— ”	44 ”	28.— ”

Зміна адреси 50 сот. Ціна примірника у Львові 10 сот., поза Львовом 12 сот., на зайнятих територіях 5 коп.

„СВОБОДА“.

Ілюстрована політична, просвітна й господарська часопись.

Виходить що тижня в суботу.

Редагує др. Степан Баран.

Передплата: в Австро-Угорщині річно 8 К, піврічно 4 К, чвертьрічно 2 К. За границею річно: в Німеччині 6 марок,

у Росії 5 рублів, в Америці 3 долари.

Адреса Редакції й Адміністрації:

Свобода, Львів, Ринок, ч. 10, II. пов.

Українське Слово.

Політична, економічно-суспільна

й літературна часопись

ВИХОДИТЬ ЩО ДНЯ РАНО КРІМ ПОНЕДІЛКА

Видав й відповідає за редакцію: др. Сидір Голубович.

Адреса редакції, адміністрації й експедиції:

Львів, Руська, 3.

Умови передплати:

У Львові:		У краю і державі:	
На рік	К 21.60	На рік	К 28.—
На півроку	„ 10.80	На півроку	„ 14.—
На чверть року	„ 5.40	На чверть року	„ 7.—
На місяць	„ 1.80	На місяць	„ 2.40

Ціна примірника 10 сот., поза Львовом 12 с.

Зміст: Киданне фраз про визволенне і історичну місію. — Австрійсько-українські політики про положенне української справи. Др. Евген Олесницький. — М. Троцький. Розвиток кризи в Росії й інтереси Українців. — З поезій полонених: М. Чалий. Я бачив. — Уміркований. Згадка. О. К. Пісенка (На польський мотив). — Н. В. Росія та Греція. — Анкета в українській справі. — Давіс Тріч. Значінне України та Росія без своїх інородців. — Юра Шкрумеляк. Винний касть ся. — Андрій Бабюк. Різдво в Січовім Коші. — В. Т. Політичний огляд. — П. Григоренко. По російській Україні. — І. Н. Огляд воєнних подій.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.

З друкарні Адольфа Гольцгаузена у Відні.